

На правах рукопису

НА ЧУЖИМІ

ЖУРНАЛ

літератури і громадського
життя

ТРАВЕНЬ-ЧЕРВЕНЬ

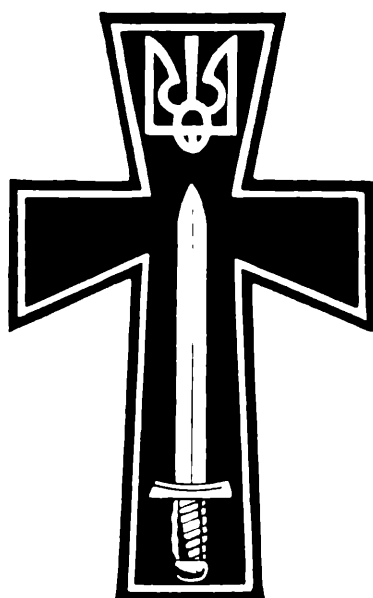
1947

КИЇВ-КОРІГЕН

Зміст:

В.К. - Війці від"їжджали, і коні іржали,- стаття.....	1 ст.
М.Орест - Із циклу "Покров скитальним",- вірш.....	5 ст.
"- - Напоєні світлом блакитні озера,- вірш.....	6 ст.
Борис Олександрів - Місячна фантазія,- вірш.....	7 ст.
Ганна Черінь - Листи,- вірш.....	8 ст.
Р.М.Рільке - Сліпуча тане в далині дорога,- вірш....	10 ст.
Марія Янічек - Гомєрра,- вірш.....	11 ст.
Арно Гольц - З білих хмар,- вірш.....	12 ст.
"- - Прекрасна зелена,- вірш.....	13 ст.
В.Світайло - Арешт,- уривок з повісти.....	14 ст.
С.Ледянський - 1933-ій рік,- уривок з драми.....	18 ст.
В.Ч-о - Зустріч,- спогад.....	22 ст.
Юрій Балко - Філософ,- вірш.....	24 ст.
В.Коссяк - Кризь призму пародії і сатири,- стаття...	25 ст.
І.Карий - Факти життя,- репортаж.....	41 ст.
А.К. - Матуральні курси в Корігені,- стаття.....	45 ст.
І.Нарченко - Республіка - монархія,- стаття.....	48 ст.
Л.К. - Список українських жертв у Німеччині /в Кілі/	54 ст.
Рецензії.....	59 ст.

Світлій пам'яті
науковців патріотів
Симона Петлюри і Євгена Коновальця
У роковини їх трагічної смерті.
Редакція „На Чужині“.

Симон Петлюра

ВІЙНИ ВІДІЗЖАЛИ. І КОЛИ ІРКАЛИ...

Св.пам'яті полум'яного патріота Симона Петлюри

Була осінь 1920 року.

Відходили на захід останні загони військ УНР, "петлюрців", як їх тоді звали наші селяни.

А на зміну їм мали прийти більшовики.

Село тоді жило своїм життям:

Один переставляв плота біля садиби...

Другий підшивав сніпки на даху...

Третій копав яму на картоплю...

Четвертий будував вітряка...

Село жило своїм життям...

І тому на загони військ, що звалися петлюрцями і тепер по-волі на конях, на волах і підшки брели кудись на захід так дивилися байдуже, як це недавно з такою ж байдужістю споглядали відхід /чи й прихід/ денікінців, більшовиків, поляків... Чи ж мало їх тоді було?

Село жило своїм життям...

А що мінялася влада? Що вчора були одні, а сьогодні другі? Яке кому діло до того?

Впорав клопоть поля, сян-так його обробив, засіяв, решту зерна захорвав, щоб не забрали таї спокій душі.

Та це пильнувати, щоб Грицька чи Тихона /це синів! /якась влада не змобілізувала до війська. Бо хто ж буде помагати для господарки? І чого ото вони підуть десь волочитися по світі?

А коли одного разу / то було як раз у літі 1918 року / забрали Грицька і Тихона до війська / до петлюрців же так! /, то вони, побувши там два дні і одержавши нові шинелі та чоботи, третього дня втікли додому. І дві неділі лежали в стодолі на снопах, щоб бува хтось не побачив, що вони втікли.

Мати носила їм у отодолу снідання, обід і вечерю.

А вийшли вони з неї і показалися на люди тоді, як геть усі хлопці втікли /з нових шинелях і чоботях / і вже не було страшно, що приїдуть з волості і заарештують.

Село жило своїм життям...

І коли відходили вже рештки петлюрців на захід, то один з них зайшов у двір і сказав:

— Дайте, матінко, дось звісти.

Мати виносила гладилку молока і півбуханця хліба, а петлюрць сів на призьбі і їв той хліб з молоком.

Мати питала:

— І куди вас Бог несе?

— Відступаємо, матінко.

— Та чого?

— Більшовики.

— І далеко вони?

— Кажуть не далеко. Поляки з ними помирились... Тепер тут у вас буде совєцька власть.

— Що ж, не те Божа воля.

— Тільки вони Бога не признають!

— Та кажуть, кажуть...

Петлюрець ззів хліб, випив молоко, встав, перехрестився, подякував і пішов. Коло воріт стояв його кінь; він сів на нього і поїхав.

...Бійці відійджали, і коні іржали...

- Що, відотупають петлюрці? - питав сусід. - А хто прийде?

- Каже, що большевики.

- Цікаво. А де питали, може він має чоботи на продаж?

- Хто?

- Та цей же, що у вас їв, петлюрець...

- Не питала.

- Шкода. Тепер можна добрі чоботи дістати. Он Семен Яровий купив дві пари. Зовсім води не пропускають. Цілий день коло гноз, а у вечорі онуча суха. А не питали, може б він сідло продав, або проміняв? З сідла також можна добрі чоботи пошити.

...Бійці відійджали, і коні іржали...

І як було встояти інсургентам молодій українській державі?

І на кого було спертися тим, що тримали в руках українську зброю?

.....

І пішов я тоді до Петлюри,
Бо у мене питанів не було;
Скільки нас отаких біля муру
Від червоної кулі дигло?...

писав 1927 року український поет Володимир Сосюра, коли все уляглося, коли запанувала "власть робочих і селян".

Значить, не тільки Грицько і Тихон, ці безіменні сірі сини Землі йшли і назад вертали додому з новими шинелями і чобітьми, а й лисичанський робітник Володимир Сосюра, майбутній поет України, з тією самою метою ішов?

...Бійці відійджали, і коні іржали...

Накуть були герої...

Накуть були благородні патріоти...

Так, були.

Чи назвати де раз юну молодь з під Крут?

Чи назвати полеглих під Зазаром?

Поета Григорія Чудринку?

Білоцерківських вчителів?

Уманських агрономів?

Трипільських повстанців?

Але яке їх відношення було до всієї української революції?

Як - 1 : 1000?

Чи менше?

.....

І тому трагедія.

І тому знемога.

І тому пішли в Україні

"комбеда",

"продрозверстки",

"розкуркулення"

"колгоспи"...

і 1933 рік!

Кінець?

Ні.

.....
 Бійці від'їжджали, і коні іржали...

.....
 Чом же ти, український батьку, не посадив тоді своїх синів на коні, щоб їхали вони битися з ворогом за рідну Землю?

Чом же ти, українська мати, не навчила своїх синів бути розумними?

Бо батько був не з р я ч и й,

а мати с л а б а.

А сини...

О, тоді добре про синів написав один у к р а ї н е ц ь, що потім у к р а ї н у зрадив:

Приїхало до матері три сини,
 Тре юнаки, та не однаки;
 Що один за бідних,
 Другий за багатих,
 А третьому силу ніде діть -
 Просто бандит.

.....
 Були гетьманські сердюки.

Були петлюрівці.

Були махновці...

Не було тільки у к р а ї н ц і в!

Хто ж об'єднає всіх синів о д н о ї матері?

Де та сила, що поставить вже сьогодні бандерівців, мележівців, укерівців і ще хто знає, яких "івців" плече до плеча?

І можна напевне сказати тільки одне:

Коли б всі лідери сьогоднішніх "партій" своїми очима і своїм еством перевиділи, пережили і перевідчули на Україні 1933-й рік; коли б вони, лідери наших "партій", своїм еством пережили епоху 1937/38-го років /яка в кільканадцять разів перевищувала німецькі кадеті/; коли б вони взагалі останні 30 літ пожили в "найдемократичнішій країні світу", то вони... скоріш би знайшли спільну мову.

" " "

В 1944-ому році в берлінській українській церкві Гетьман Павло Скоропадський на папахиді по Головному Отаманові Симоні Петлюрі уроч. службу Богу простояв на колінах.

Чи молитися Він, щоб Господь простив гріха мученика Симона, які той вчинив супроти рідної Землі і рідного Народу?

Чи кається в своїх гріхах перед могилою такого ж як і Він патріота України?

Набуть те і друге разом.

Сьогодні Обоє їх прийняла чужа, не своя земля.

Обидва Вони - перший реальною свідомістю холодного розуму, а другий гарячим поривом почуття - хотіли добра своїй Землі.

Наслідків, які ї треба було сподіватися, не здобули.

Повторилась трагічна помилка, що була за Дорошенка і інших патріотів України.

Чи ж не час сьогодні всім сучасним прихильникам "своїх" ідей подивитися в дзеркало історії і стати плече до плеча перед обличчям грядущих подій?

Недавно тут, на вигнанні, старенькі матері приймали на обіді українських письменників у Райройті. Вони знали, що серед цих "бійців" пера є представники всяких "івців".

І вони, приїдаючи, говорили зі сльозами на очах:

— Тільки порозумійтесь. Тільки знайдіть спільну мову! А ми вам всього — млинців, вареників, медяників — всього, що в нашій тепер силі і змозі зготуємо.

Це було наївно, але й хвилююче.

Чи не в такому ж німому благанні задеревеніла сьогодні вся Україна, звертаючись до вас, лідери партій, груп і течій:

— Тільки порозумійтесь! Тільки знайдіть спільну мову!

А я, Мати ваша, дам вам всього, чим я багата від Карпат до Дону. Медом течуть мої ріки, золотом цвітуть мої поля. Чому ж всім цим упирається в о р о г, а ви, р і д н і о к н и,

Н-А Ч У Ж И Н І?

Перед прахом тих, що загинули, не добившись Правди, ви, претенденти на Українських Провідників, охаменіться!

Знову надходить відповідальна хвилина.

Знову для всього н а р о д у іспит.

Бог і Батьківщина чекають від вас п р а в е д н и х діл!

Чи готові ви до них?

Б.К.

Мосці Пане Сірку, Отамане кошовий війська Низового, Запорізького...

... Не з мене походить згуба і запустіння України сьогоднішньої, а з причини властолюбців тогочасних і з незгоди, за проводом їх, братії нашої війська городового, а найбільше з ПРИЧИН МОНАРХІВ РОСІЙСЬКОГО І ПОЛЬСЬКОГО, ЩО НАДВОЄ І НАТРОЄ УКРАЇНУ РОЗДІЛИЛИ...

З листа Гетьмана П. Дорошенка
до кошового Івана Сірка
21-го березня, 1676 року.

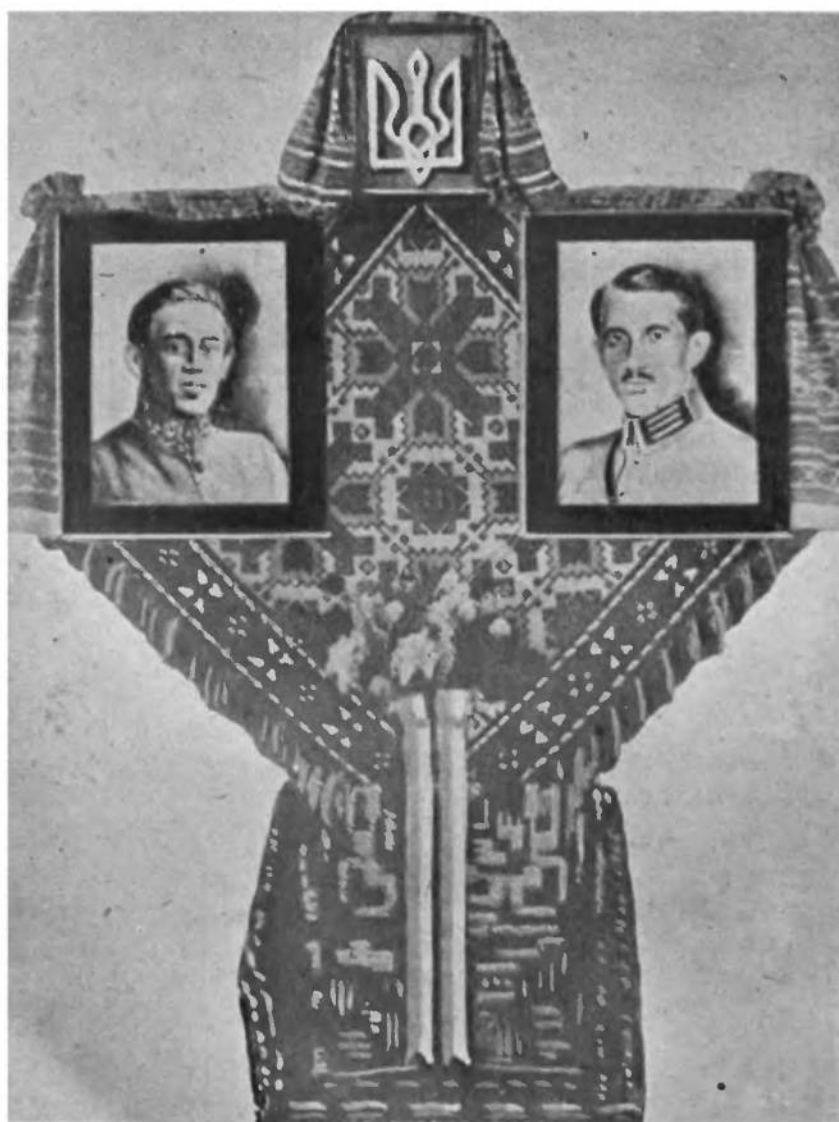
Вельможні Мосці Пане Дорошенку, Гетьмане Український і Чигиринський...

... Стягана наша по обох сторонах Дніпра судая через незгоди своїх начальників і за проводом їх через незгоду війська городового боротьбою і суперництвом прийшла до занепаду і знищення.

... Всі причини незгоди і знищення Батьківщини нашої, що в листі Вашої Вельможности записані, правдиві і нам відомі. Але що ж робити, коли вороже насіння і незгоду з братією нашої негтуванням, що сліпо йде за своїми верховодами, викорінити трудно!

З відповіді кошового Івана Сірка
Гетьманові Петрові Дорошенку
нові 2-го квітня, 1676 року.

*З Академії пам'яті
Симона Петлюри і Євгена Коновальця
в таборі Корієн 25 травня, 1947 року*

М. ОРЕСТ

Із циклу "Покров святий"

" "

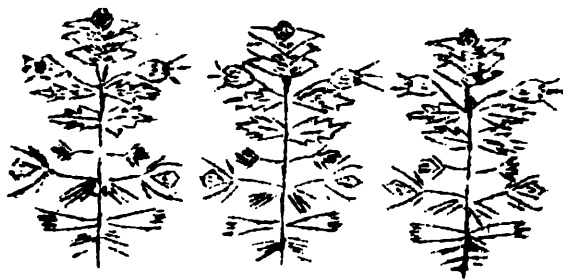
Щастя велике: в самотнім прозорінні
Певно і мужньо іти,
Щастя ще більше: своє поклоніння
Знати, кому принести.

В вечір мій сонячний, передосінній
Діва, клонючись з-межи жон,
Входить в осяяному благополінні
Втілити злотний мій сон:

І перед нею, в діброві тишинній
Я на коліна зпаду.
Квіти і птиці в утісі безтінній
Славлять її, молоду.

Ти надо мною, в любові нетлінній,
Владарко, дров і трави,
Руки ласкаво знеси білопінні,
Благослови!

М. ОРЕСТ

" " "

Напоєні світлом, блакитні озера
Стривають свято душі;
Сонячних спрагли містерій,
Непорушно стоять комиші.

Я лілію славлю, царицю вод:
Мир золотіючий, світу клейнод,
В її процвітає білим потирі;
Дні її теплі, полудні щирі
І щастя її - в невимовній довірі
До синіх, небесних висот.

Я лілію славлю, царицю вод.

Напоєні світлом, блакитні озера
Обходять свято душі;
Розкрилися лаєці містерій,
Нерушно стоять комиші.

БОРИС ОЛЕКСАНДРОВ

Місячна фантазія

Ойні далі. Безмежжя. Невидимий сон
Огортає простори у зоряну тогу...
Сіє промені місяць і падає з вікон
Фіолетовим пилом на темну підлогу...

Тихо. В небі - задума. Зі скельних узбіч
Запахною вологою дихає змора.
Я не свічу вогню. Ха! задумана ніч
Синьокосою ніччю бродить по горах!

Лунко дзвонить ріка. Набігає на рінь...
Буду служити гомони, ставши на ганку.
Може прийдеш до мене, як піль моїх тінь,
Може явнешся Музою в легкій серпанку?

Гори... вежі... Бувало воєк, паладин,
Гнаній долею, міряє схили гіганта.
Може й зараз /чи вірети?/ з темних долин
Брзгане лунком тугою спів Оліфанта?

Я чекаю. Приходь. Буде втіха і сум...
Знову тесову кату замаємо рясом.
Чи збагнеш ти, хоч нині, політ моїх дум,
Чи назвеш мене знову химерним фантастом?

Тіні... тіні... О, хто це? Розлогі поля
Хто засіяв костями і димною сталлю?
Ось послухай, як дихає кров'ю рілля,
Як закурені обрії дзвонять печаллю...

Ніч. Безлуния. Лиш вітер прилине зза меж,
Там, де варта холодною крицею брязка...
Я чекаю тебе, але ти не прийдеш,
Бо ти мрійна, мов даль, небувала, мов казка...

Так, я справді химерний... Кохати благають?
Чую: сердяться циглики в пав'ячій пір'ї...

Буду щиро співати і щиро тужити,
Поки власного шляху не згублю в безмір'ї...

1946.

ГАННА ЧЕРІНЬ

Листи

Викликав серед друзів я подив,
Коли - ніч перебувши в бою,
Все ж для тебе хвилинку знаходив
І писав - до живий, що люблю...

І коли сонце в озері-люстрі
Відіб'ється ще раз й догорить -
Знаю: ти листоноші назустріч
По доріжці біжиш до воріт.

Чи від мене ще маєш ти вісті,-
Хтось із подруг тебе запитав...
Ти ж всміхнешся, і, щоб відповісти,
Мовчки мого покажеш листа.

Під стрункою березою станеш,
Так щоб листям вітрець шелестів,
І, листа прочитавши востаннє,
Ти складеш поміж інших листів.

Тільки інші часи придуть може:
Серце скаже: Даремно! Не жди!...
Привітає тебе листоноша,
Усміхнеться тобі, як завжди,

Розведе винувато руками,
А листа не подасть - бо нема...
Тільки серце ствердіє, як камінь,
В груди битиме туга німа...

Ще не плач, почекай - так відразу
Полохливому серцю не вір.
Вечорами пакунки розв'язуй,
І читай ті листи, як нові.

Ти писання оті напівстерті
Часто будеш читати либонь...
А мене і від ран, і від смерті
Збереже твоя вірна любов.

Знаю певно - мене все колись це,
Заквітують мита і життя...
Тепла хата... Сім'я... У колноці
Міцно спить кучеряве дитя...

.....

.....
Ой, дорога побита, нерівна,
Шпоришом, бор"янами вросла...
То ж нехай я, мов дальній мандрівник,
Повернуся до свого села.

Може нікому буде зустріти,
Може мене ніхто й не впізна,
Тільки прийме, даруючи квіти,
У зелені обійми весна.

Хата-пуста... Не ж батько і мати?...
Тиха туга у грудях щемить...
Лиш чекаєш на мене одна ти
І зустрівши пізнаєш в ту ж мить.

Повторятимеш наші імена,
Очі з щастя наллються слізьми...
Вийди ж знову, кохана, до мене
І пакунка з листами візьми.

Хай земля ще розквітніше квітне,
Щениці, ще буйніше родить!
Люди будуть дивитися вслід нам
І завидувать трохи - й радить.

Деся далеко хтось просо поле,
Ізза річки співає коса...
Ми ж підемо ще далі в поле,
До жита колосисті - як сад.

Щоб з пакунка здінявши стьожку,
Вдвох з тобою читати лісти
І щоб знову блакитну волошку
В чорні коси твої заплести.

Р.М.РІЛЬКЕ

" "

Оліпуча тане в далині дорога,
Проміння затопило шир долин;
І раптом, як у сні: встає убога,
Днедавня брама між чезримих стін.

Дверей нема, вони далися смерті,
І тільки герб та діядема, вперті,
Ще не припали часові на пай.

І ти ввійшов, ти гість. — А чий, спитай!
Здригається і бачиш: дикий край.

Переклав М.Орест

МАРІЯ ЯНІЧЕК

Ганюра

Звіром хижим і хтивим
Скрадається містом огонь,
Влідим і прекрасним дівам
Не чути його крізь сон.

Вони опочивають з утоми
По учті і танцях бучних,
Назустріч дневі новому
Підносяться груди їх.

Їм сняться утіхи темні
І щедрі, царські дари,
Звуки арфи таємні
І пориву світлі вири.

Їм сняться крила оніжисті -
Враз рогів крик залунав:
Червоним, в гріховнім місті
Гнів Єгови палав.

Пер. з нім. М. Мих. Орест

АРНО ГОЛЫ

" "

З білих хмар
мрієний, могутий, мовчазний, сяючи в сині блискучій,
мигтучий, мікливий замок встає!

Дзеркальні озера, блаженні луги,
співливі джерела в смарагді траві

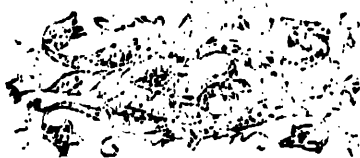
В високих, сліпучих, світучих його покоях
живуть
днедавні боги!

І завжди
над вечір,
як сонце в пурпурі тоне,
палають його сади;
дівчата їх трепетом повняють мене
і довго... стою я.

О, спраго!

Ніч напливає потому,
гасне повітря,
тремтячим сріблом море мигтить,
і понад світом усім
віють троянд аромати!

Переклав з нім. М. Орест

АРНО ГОЛЫ

" " "
Прекрасна, зелена, м'яка трава.
Я в ній лежу
серед калюжниць!

Надо мною
тепле
послаось небо:
розлога, трепетна білість;
тихо, нечутно вона закриває
очі мої.

Леготу повів... пестливе бриліття...

Далеко від мене
світ.
Щось ніжно-червоне позичить всього мене,
і часом
я чую вразно, як сонце
плене в крові моїй.

Все зникло. Крім мене.

Блаженство!

Переклав з нім. М. Орест

Арешт

/Привок з повісти "Сміх на кутні"/

Було вже близько 12-ої години ночі.

- Вони ж саме отакого часу й хапають! - прошепотів Кутько тихо, так, що тільки сам міг почути, - "Чорний ворон" їздить і хапає...

Саме в цю мить у коридорі наچه щось стукнуло.

- Ат, - сказав він уже голосно, сказав його язик, - Все одно. Ота сила, що ганяла його по місту, що хотіла його вберегти від загибелі, раптом зникла... Йому було ясно, що гине і що рятунку ні звідки не буде вже... Якось випадково згадав, що серед його книжок є такі, що їх він думав у таку хвилину /як і тимуть арештовувати / викинути в вікно на дах сусіднього будинка - напр. "Історія України" М. Грушевського, - але вже ані поворохнувся, щоб це зробити... Стояв, напружено прислухався.

Та стук не повторився...

Ще трохи прислухався, а тоді роздягнувся й ліг.

- "Я не збожеволів... як Дубищенко", - спало йому на думку страшне припущення, немов би йому вже загрожувало чорне небуття божевілля. - "Треба не збожеволіти!" - сціпив він зуби. - "Треба тільки не захотіти, і божевілля, - вимовляючи це слово, він наче відчув смак дерева в роті, - відійде геть, обійде стороною, як страшна градовийця під напруженим зором Мольфара в "тінях забутих предків".

Але спогад про трагічну загибель Дубищенка не йшов із голови. Дубищенко, вчитель української мови, фізично міцна і здорова людина, після того, як його викликали до ДПУ, "потягали" деякий час, занедужав на манію пересліду. Він боявся ночувати дома, не їв, думаючи, що його отруять... Схопив раз дочку-дівчинку, вибив вікно і в самому біллі побіг до Дніпра, як дикун... Так і помер від виснаги...

І інші страшні, відомі йому /Кутькові б то / факти стали на пам'яті. Український поет Аркадій Назка заподіяв собі смерть під загрозою арешту... Борис Тенета повісився у в'язниці...

- Я не зроблю цього, - вимовив він у голос. - Та й становище мое легше...

І він з полегченням подумав, що, серйозно беручи справу, до нього ні за що причепитись. Справді бо: якщо його "тягали", так тільки тому, що хотіли з нього зробити "сексота"; до заводу ходив на побачення з дівчиною, - а не для диверсії - це доказано; те, що сказано на "чисткових" зборах, не таке вже й страшне... Словом, зовола все гаразд. Ну, а те, що є в нього на споді душі, нікому не відоме... І йому раптом стало ясно, що саме так, у двох подобах, розділено взагалі найзручніше жити. Від усвідомлення цього йому стало навіть весело. Йому показалося, що він знайшов те, що його так довго шукав, усвідомив найбільшу істину людського життя.

- "Тепер я буду свідомо так жити - буду я один і заразом нас буде два. Один з нас буде легко виголошувати казенні промови на зборах, складатиме хвалу Сталінові, а другий нишком утішатиметься не дозволеним щастям нашого національного буття - мовою, піснею, письменством, Лесею Українкою, Винниченком... буде читати ті українські книжки, що їх прибирав був за роки

деяких сприятливих можливостей для розвитку нашої культури.

Еге, це справжня істина, над усі істини. На ній і світ збудований, це головний закон марксистської діалектики, що її він хоч і з примусу, а вивчив – одиність суперечностей, або т. зв. "двурунництво". І їй, цій істині, усі скоряються. Христос говорив про бідність, а сам мріяв про царювання над жидами, Джордано Бруно говорив про науку, а хотів слави, Шевченко був проти панів, а сам хотів поставити "хату і кімнату" та мати свій власний "садок-гайочок", Чернишевський до сокири кликав "Русь", а сам хотів бути на місці руського царя... що й сталося з останнім провідником добра – Леніним... Та й сучасна влада хіба не так діє? Скрізь і всюди пишуть про демократизм, а тим часом скрізь керують деспотично, призначають, а не вибирають навіть партійних секретарів. Або ж фальшують народню волю. Треба, наприклад, випустити чергову державну позичку, – так пишуть, що це вони роблять на вимогу шахтарів якоїсь шахти або робітників заводу... І навпаки, яка жалюгідна була українська влада 1918 року, що казала народowi так, як думала. Думала, що грабіжництво доганна справа, – і це казала в своїх закликах, опиняючи розруки...

Отже хай живе роздріп! Хай живе всевітня брехня! Треба щоб митці створили апотеоз роздріплення й брехні"...

Тут він побачив велику дикунищу – наче велику сцену, а на тій сцені картину "Апотеоз брехні". Брехня була втілена в образі вродливої жінки-ударниці – не ударниці, літунки – не літунки, але в червоній "революційній хустині", і та жінка сиділа ніби на якомусь троні, як цариця. Тільки брови в неї були намальовані, губи начервлені, а волосся побілене перекисом водню.

– "Чого в образі жінки? – подумав Кутько. – Чи того, що слово "брехня" жіночого роду, чи того, що жінка частіш, як чоловік буває роздріпленою: утеслила на словах і гадюка в серці, вірна свічі і зрадлива поза очі? От і ця, – подумав про жінку на сцені в червоній хустині, а брови намальовані... жиде втілення роздріплення..."

– А ти хіба не роздріплений? – гукнула раптом жінка, гнівно блискаючи очима... – Подипись лишень на себе...

І Кутько відчув, що він справді, уже фізично, роздріпється... чудно якось розколюється, як каун, крижко розпадається на дві половинки. Розколина пройшла через тім'я, між бровами, надбривного носа, так, що одна ніздря там, а друга там...

Так у "півкімнаті" стало двоє чоловіків замість одного. У кожного з них по одній половині обличчя, по одній руці, по одній нозі. Ліва "півлюдина" сіла на тому єдиному стільці, що був у "півкімнаті", а права – на чмайдані.

А потім вони розбалакалися.

– Виходить, – обізналась ліва "півлюдина", – що може бути не тільки "людина" та "надлюдина", а й "півлюдина"...

– Еге, – згодилась права "півлюдина" – Я права, а ти ліва...

– Ти, безперечно, у всьому помиляєшся, – сказала ліва "півлюдина". – Зокрема ти помиляєшся, коли гудиш теперішній політичний лад і згадуєш з любов'ю жалюгідні спроби створити українську владу на Україні наддніпрянській і надністринській...

– Я не можу схвалювати найжорстокіший деспотизм, хоч він і личується лівими демократичними фразами, – мовила права Кутькова половина.

– Це демократизм найдемократичніший у світі, бо його очолює найлівіша партія – комуністична, – сказала ліва "півлюдина".

– 98% людности має право голосу... і взагалі права... Тобі краще старе, ніж нове, якому належить майбутнє...

– Ні, – відповіла права "півлюдина". – Якщо я гуджу нову

деспотію, то це означає, що я виправдую стару, царську... Я за ту демократію, що її імріяли найкращі люди всього світу - з волею слова, думки, сумління.

- Аби техніка розвивалась, - зобелкотіла якимось уже невпевнено ліва половина. - А сумління, на біжачого батька його здалося?

- У майбутньому будуть трактори скрізь... - сказав хтось третій: - трактори на руках, трактори на ногах, а на голові макітра... трах, трах...

Кутько прбкнувся, обливаючись холодним потом: у двері щось стукало.

- Громадянине Кутьков! - почув він, остаточно прочумавшись, солоденький голос двірника Раївського. - Громадянине Кутьков! Тут міліція... Відчиніть...

- Аж оце воно! - мовив уголос Кутько, холонучи всім тілом. - Ну, тепер кінець...

Голова пішла ебертом, загойдалася на хвилях, як то буває на початку хвороби. А потім його поняла байдужість. Матинально на-лапав на стільці штани і став надівати. Але ноги тримтіли, холо-ші скручувались у джугути. Устиг натягти тільки одну, а далі му-сив на владний голос із-за дверей іти відчиняти. Повернувшись ключа. З освітленого коридору увійшов гурт людей.

Раївський послужливо перед військовими увімкнув світло, і те світло освітлило нещасного чоловіка в дуже неказному вигляді: з самим біллі і з холошем на одній нозі.

З тих, що увійшли з Раївським, двоє були безмоні в уніформі військ ДПУ червоноармійці; вони були з рушницями і зразу поставили біля дверей як на варті. Третій був молодий стрункий у поста-ті "генеушник", одягнений теж по військовому, з перетягненим офіцерською портупеєю станом; його молодість грала на щоках ру-м'янцем цегляного кольору... Цей, увійшовши, мовчки подав Куть-кові ордер на тряс і зразу ж заходився трусити - переглядати книжки на столі, папери. Робив це спокійно, мирно.

Але це "мирно" перегортання книжок так подіяло на Кутька, що він уперше в житті відчув гостро-солодку жадоу вбивства... Убити цього цегляношкого... а тоді хай буде, що буде! Убити за те, що він удерся до нього серед ночі, що потоптав його людсь-ку гідність...

Та незабаром це почуття спало, він наче зів'яз, похилився на більце ліжка, не знаючи, чи йому натягати далі штани чи... так гинути... А потім узяв таки одягатись.

Раївський послужливо подав йому верхню сорочку, піджак...

- "Так послужливо допомагають кати підійти людині до шибени-ці... догоджають жертві, щоб вона "не гедзкалась", не робила їм зайвої морски," - подумав Кутько.

А потім того йому зробилось холодно, він став тіпатись усім тілом. Десять за диктовою стіною пробив годинник: раз, два, три, чотири... з протяглим мельодійним видзвоном останнього удару.

- Чотири, - промовив неголосно Раївський, розбивши напружену тишу, що була в "півкімнаті". На це ніхто не обізався. Було й далі тихо. Тиша, здавалось, було те головне, що заповнювало у цей час світ... Мовчала безгомінно і стіна-мембрана, хоч сусі-ди за нею, напевно, все чули, тільки боялися зрадити свою при-сутність...

Тільки шелестіли в руках у цегляношкого перегортанні сторін-ки книг, деякі з книг він відшарпав з наміром, очевидячки, їх забрати. Кутько мехотливо слідкував за цими його рухами. Дід Ра-ївський, що сидів на краю ліжка, схилившись на коліна, став дрі-мати. А Кутькові, дарма що зоколо він був ніби спокійний, роби-лося дедалі холодніше, він дедалі дужче трусився. Силкувався не

труситись, сердився за це на себе самого - і не міг подолати цього прикрого стану. Якби його запитали про що, він зацокав би зубами...

Перегляд книжок тривав довго: годину - дві - три... Адже між сторінками могли бути листи, злочинні писання...

Кінець-кінцем якось непомітно Кутько заспокоївся: перестав тремтіти.

Раптом цегловоцокий поспитав, чому в нього самі українські книжки.

Кутько нічого не відповів і знов відчув, що починає труситись.

Тоді цегляноцокий підвівся і сказав, щоб він / Кутько б то / збирався: піде з ними.

- А ордер же на трус тільки! - потиху сказав Кутько.

"Чекіст" показав другий ордер, що в ньому було написано "заарештувати".

А за вікном уже сіріло, задзенькали й загули перші трамваї. Місто прокидалось.

...Інстинкт самозахорончий проявляється двоюко: одні живуть, омиваючи боротьбу, а другі власне боротьбою роблять собі місце в світі. І нема тут критерію "лучшого", бо це річ одиначеного типу, темпераменту...

...Ми не знаємо, яку долю Бог судив Україні... Але інстинкт і розум, дані нам од Бога, кажуть нам, що тільки в боротьбі за своє незалежне існування Земля наша Українська зможе витворити свою власну постать на хвалу Того, Хто творить все існуюче - існуюче тому, що сильне - а сильне тому, що моральне і розумне. Проти закону буття йдете Ви, що не хочете напружити всіх сил, аби бути! За лінь, за бездушність, за брак ідеалізму, за повзання тільки в напрямі тілесного, матеріального, Бог Землю нашу "велику і обильну" карає.

І не буде Вам на ній дано людського життя доти, доки напруженням всіх сил не здімете з неї і з себе прокляття небуття: прокляття

колоніальної

безвласнодержавності.

В. Липиновський

1933 рік

КАРТИНА ЧЕТВЕРТА

Спустошена селянська хата. Четверту частину її займає піч. Запід і ліжко. На ліжку жінка, на запіді чоловік — лежать прикриті ряднами. Від хати віє пусткою. Тихо. Відчинилися двері, увійшла жінка.

Ява 1.

/Жінка і двоє, що лежать/

ЖІНКА — Добридень вам. /Павза. Ніхто не обзивається. Жінка глянула туди, сюди — жодних ознак життя/. Померли і Томашуки... Во ім'я Отця і Сина... Царство їм небесне... Недочекалися доньки. Ох, Боже, Боже... /Перехрестилася і ввійшла. Чоловік підвів голову/.
ПЕТРО — /Підвівши голову/ Хто там? Це ти, Галочко?... /Прислухається/ Марійко! Ти не чула, хтось до нас приходив. Може донька приїхала? /Павза/. Мабуть мені почулося... /Пробує встати/. Ні, мабуть нічого не вийде. Не тримають руки. В голові крутиться. Все, все крутиться. /До Жінки, що непорушно лежить на ліжку/. Марійко! А чи ти тоді так погано, як мені? Попробував встати і... Не можу. В очі потемніло. Все закрутилося. Мабуть кінець. Приходить. А донька Галиночка так і не приїхала. Може та Оленка і не написала їй? Бо Галя, як би знала, то і пішки до нас прийшла б. Я вже нічого не хотів би, тільки її перед смертю побачити. Єдине ж дитя! /Павза/. Там де-сь коло тебе була її знімка, дай мені я на неї подивлюся. Чуєш, Маріє? /Підвівся/. Дай знімку Галочки, я подивлюся. Чи ти спиш? Маріє! Маріє! /Собає рукою за рядно, яким прикрита жінка, але та не ворушиться і не подає ознак життя/. А то що? Може, не дай Боже, вмерла? /Зіп'явся з усіх сил, встав, подивився, торкнув рукою/. Померла. Померла наша мама, Галочко. Боже, Боже... /Оглядається на всі боки/. І нікого ніде. /Глянув у вікно/. Може хтось є на вулиці. Люди! Люди!... Нікого. Нікого ніде нема. Мертва вулиця. Що ж мені тепер робити самому? /Павза/. Во ім'я Отця і Сина і святого Духа... Упокой Господи душу новопреставленої раби твоєї Марії... /Шепче молитву/. Прийми її душу, Господи, во Царствіє твоє... Ой, як мені нещасно. Мабуть і мені прийшла пора... І мене, Господи, прийми до Царства Твого, бо не согрішив я перед Тобою нічим... Все життя трудився на землі, обробляв її, потім своїм поливав... І не я вчнен, Господи, до сьогодні лишилися ми без кусника хліба

і мусимо з голоду загинати...

/Схилюся на запіку і затих. Павза. Відчинились двері, увійшло двоє - Жила і Каганець/

Ява 2.

/Жила і Каганець/

КАГАНЕЦЬ - І тут гатові./Підійшов до ліжка/

ЖИЛА - Двоє Томашуків.

ЖИЛА - Почекай. Давай закуriamo./Витрушує з кишені тютюн/.

КАГАНЕЦЬ - Оце, здається і всі на цій вулиці. В тебе папір є?

КАГАНЕЦЬ - Ні, нема. А он, коло образів тоненький папір.

КАГАНЕЦЬ - Став на лаву, одірвав паперового рушника коло образа, зліз. Розірвав його на двоє - окручують цигарки/

ЖИЛА - Нічого папір, тонкий. Це те, що газета.

ЖИЛА - Папір під перше число.

ЖИЛА - Але ж отарий Гудзь засмердівся. Як би не цигарка, то хоч носа зачисти.

КАГАНЕЦЬ - Та він же лежав з тиждень.

ЖИЛА - Як не більше. Ригорчика лежала тиждень, а ніякого запаху. То мабуть як котрий чоловік. Інший, кажуть, рік може лежати, а нічого, наче заснув.

КАГАНЕЦЬ - Но! Цьому то вже я не повірю. І дерево, як полежить рік, то погниє. А то людина! А Кличакові повезло, трясця його матері, знайшов у волоссях у Митронки Новоселецької дві золотих п'яťюрок! Треба і нам обмацувати. А ну ж і нам таке щастя.

ЖИЛА - Як раз жди того щастя, то і здохнеш. Он в Усатові, тим, що звозять мертвих сілярда дає хлібину на два дні, чув?

КАГАНЕЦЬ - Що ти кажеш? То треба і нам казати!

ЖИЛА - Сказати можна. А чи дадуть? Щоб їм дихати не дало. Самі жеруть, падлюки...

ЖИЛА - /Підходять до кімнати, що лежить на ліжку, беруть її і виносять з хати. Беруться за Петра, але той розкрив очі і заговорив/

ПЕТРО - Це хто? Це - Каганець? Жила?...

КАГАНЕЦЬ - Ти бачиш! Ще живий... Добридень вам. Ви ще не вмерли?

ЖИЛА - А ми думали...

ПЕТРО - Ні. А до вас, люди добрі, треба?

КАГАНЕЦЬ - А ми прийшли по вас. Це вас ми прийшли.

ЖИЛА - Еге, по вас...

ПЕТРО - Як то по мене? Куди?

КАГАНЕЦЬ - Бо ми думали, що ви уже мертві.

ЖИЛА - На кладовище вас хотіли...

КАГАНЕЦЬ - Ваша жінка вже померла.

ПЕТРО - Жінка? Кажете померла?... А, так-так, померла.

КАГАНЕЦЬ - Ми від сілярди. Мертвих звозимо на могилки.

ПЕТРО - Звозите. А вам же дають щось за це?

ЖИЛА - Дають. П'ятьсот грамів хліба і літру маслянки.

ПЕТРО - Дають? Мають хліб і маслянку?

ЖИЛА - Привозять з району.

ПЕТРО - О, то добре. То добру роботу маєте. Не помрете з голоду. Добру роботу маєте...

КАГАНЕЦЬ - Мусимо. Їти вдома.

ПЕТРО - А я мабуть помру. Стара вже нежива. Двоє тільки доньки. У нас в діві донька. Вчитьоя...

ЖИЛА - Е, то що ж ви не дали знати? Тепер всі, хто може,

- КАГАНЕЦЬ ~~туди і дуть~~
ПЕТРО - Там хліба скільки хоч. По півтора карбованця кіло.
- ЖИЛА
ПЕТРО - Вачите... Та ми просили секретарку в сілраді, щоб написала, але вона мабуть забула.
- КАГАНЕЦЬ - То попросили б, щоб телеграму вдарила.
ПЕТРО - Телеграму?... А так... Телеграму... шкода... єдина дитина. Залишиться сиротою... / павза / А може там у вас і для мене знайдеться робота?
- КАГАНЕЦЬ - Що ви кажете?
ПЕТРО - Кажу... може у вас і для мене знайшлося б щось робити... щоб і мені кусочок хліба?...
- КАГАНЕЦЬ - Нема, нема!... Ми ледь впросилися...
ЖИЛА - Нема чим годувати. І для начальства привозять хліб із району.
- ПЕТРО - Шкода. Значить, помирати треба... /дивиться на ліжко/ А моя жінка де?
- ЖИЛА - А вже винесли на двір. На возі вже...
ПЕТРО - Вже ховаєте?
КАГАНЕЦЬ - Еге.
ПЕТРО - А труну ж де взяли?
ЖИЛА - Без труни, Петре... Сорок душ на день ховаємо. Хіба ж можна стільки трун наробити?
- КАГАНЕЦЬ - Та й робити хто буде? Рох умер, Ілимко умер, Федосик умер, - всі майстри вже перемерли.
ЖИЛА - Тільки хто з зими ще вивтікав з села на Донбас, чи десь там у город, то може живе.
- ПЕТРО - Так ви так просто ховаєте, без труни?..
КАГАНЕЦЬ - Так.
ЖИЛА - Не до трун тепер, Петре...
ПЕТРО - А яму ж хто копає?
ЖИЛА - Яму? Одна яма для всіх, Петре. Вже готова...
ПЕТРО - Для всіх?
ЖИЛА - Еге.
ПЕТРО - Боже, Боже... То це донька і знати не буде, де наша мамочка похована?
- ЖИЛА - /до Каганця/ Ну, то щож... будемо робити?
КАГАНЕЦЬ - Я знаю...
ПЕТРО - Якто?... Що ви питаєте?
ЖИЛА - Що будемо з вами робити? На цій вулиці вже нікого нема, всі померли. За вами одним ми знову не приїдемо.
- ПЕТРО - То може ви... хочете мене... живого забрати на кладовище? Живого хочете забрати?
- КАГАНЕЦЬ - Ми не хочемо... Але...
ЖИЛА - Після полудня ми переїздимо на новоселецький курток. А ви як померете, то будете лежати довго, довго будете лежати.
- КАГАНЕЦЬ - Як хочете, дядьку...
ЖИЛА - Але я б вам радив з вашою жінкою бути похованим. Все одно ви далі, як до вечора не протягнете.
- ПЕТРО - Що?
ЖИЛА - Кажу, що далі, як до вечора ви не протягнете. Вмрете, кажу, десь перед вечером.
- КАГАНЕЦЬ - Сьогодні. Сьогодні вмрете.
ПЕТРО - Бійтеся Бога, люди добрі... то цей ви... живого мене землю присиплете?
- ЖИЛА - Ні. Чого присиплемо?
КАГАНЕЦЬ - Ми тих, що не дійшли, кладемо осібно...
ЖИЛА - Під деревом, на травицю... поки вони дійдуть.

КАГАНЕЦЬ -А тоді вже у вчорі їх ховаємо.
ЖИЛА -Бо не можемо ми за вами однини знову сюди їхати, Часу нема.
ПЕТРО -Часу нема...
ЖИЛА -А нема. Ще до вечора мусимо по дорогах поїхати за селом та позбирати мертвих... бо то народ, що ще вимер, кудись бредє і як та муха на шляхах мре.
КАГАНЕЦЬ -А міліція їздить і бешкети сілграді робить, що порядку нема.
ПЕТРО -Ну, то коли так, то беріть і мене. / пробує встати і не може /
ЖИЛА -Бачите, ви навіть і підвестися вже не можете.
ПЕТРО -А не можу, люди добрі, не можу... / павза / Тільки... чи ж я помру до вечора?
ЖИЛА --Помрете. Напевно помрете.
КАГАНЕЦЬ -Ми вже бачили таких, як ви. Помрете... до вечора напевне.
ПЕТРО -Ну, то... дайте я з хатою попрощаюсь, / підводять Петра. Він стає лицем до образів, дивиться на всі сторони / Там ще десь на ліжку є знімка дочки. Дайте я її візьму з собою.
ЖИЛА -/іде до ліжка / Добре. / шукає, знайшов / Це?
ПЕТРО -Еге. Добре. Це... / ховає за пазуху / Тільки я вас попрошу: положіть мене коло моєї старої... Будемо вдвох. А між нами - дочка.
ЖИЛА -Добре, добре... Покладемо вас коло вашої жінки. / Беруть Петра під руки і виводять з хати. Павза. За хвилину тіж люди на скіс дошками забивають вікна в хаті. Чути голос /
-Максиме! Мені швахів бракує!
-Візьми на віві! / в хаті темніе /

ЗАВІСА

Зустріч

Синові Юркові

Поганеньке відпочинкове містечко Геленджик на Чорноморщині, але й у ньому є наші страждання.

Пригадую один випадок.

Якось сидів я, відпочиваєць з Наддніпрянщини, на лавці край Геленджицької затоки, прислухуючись до тиші незвичного для мене кавказького вечора і до ... болю в ногах, натовлених цілоденним ходінням по горах.

Тишу вечора збільшували цикади своїм яскравим цвірінням, що густо снувалося у вечірньому присмерку. Це були ніби незчисленні цокітливі годинники, розкидані по кущах держидерева та іншої здебільшого сухої та колючої, місцевої рослинності.

Цю тишу можна було і слухати, і споглядати: все було стиснене і непорушне.

Біля моїх ніг лежала молчазна бухта - величезна миска повна вщерть живого срібла. Важка рідина була зморжу гладенька, як крицевий тік. І здавалось: якщо не вечорова тиша, то вона б полилася через вінець-береги. А так вона тільки де-но-до була ще неспокійна, мов би кидалася інколи зсередини.

Від заходу ще йшли ясні смуги та відблиски, але до берега, до мене вони вже не доходили: біля мене вже було зо сім поночі.

Вряди-годи темряву перекреслювали ясні вогники - світляки. Так мов би кидав хтось засвічені сірнички.

Я був не сам: біля мене терся мій малолітній син. Набігавши доскочу за світляками, він тепер притулюся до моїх колін і жбонів, згадуючи бачене вдень.

-Тату! А чого то чоловік, що продавав жерделі на базарі, махнув пляшкою в руці і гукнув до нас: "Куме, а йдіть і ви до гурту".

- То не до нас. Він кликає такого, як і сам, селянина полуднувати.

-Тату! А чого він балакає так, як і ми, а не так, як ті, що в нього купують?..

Я пояснив.

-Тату! А чого той хлопець, що ми і них живемо, каже на мене "хахол"?

Я відповів.

- А чого...

У темряві підійшов і сів на другий кінець нашої лавки якийсь чоловік. Він сидів деякий час мовчки і слухав нашу "дитячу" розмову. А ми вже говорили про море, про гори, про "цвіркунів".

- Чого вони пишуть?..

Але мені показалося, що молчазний сусід неабияк зацікавився нашою розмовою - він навіть перекинувся з нами бік слухачи.

А потім обізвався:

- Скажіть, ви завжди розмовляєте з хлопцем по-українському?

- Завжди. А хіба що?

- Та так. Ви, мабуть, не тутешній?..

- Ні.

Він трохи ніби збентежився. Зробив рух - присунувся ближче.

А потім того мовив:

— Мені так приємно слухати вашу розмову. Ваша дитина розмовляє по-українському, як доросле... літературною мовою...

І в голосі його вазвучала зворушлива ніжність до української мови, до нас, носіїв тієї мови, до мене, як до брата.

— В нас же, — казав чоловік далі, — на Чорноморщині та Кубані, серед інтелігенції рідко це почуєте. Не через те, що люди не шанують своєї мови, а... Та ви, мабуть, знаєте, через що...

І він розповів історію українізації серед українців Північного Кавказу.

Було декілька "спроб". Але всі ті спроби більше мали на меті виявлення діяльніших людей для наступної їх "ліквідації", аніж справжнє діло. Після такої "спроби" гинули всі українські місцеві діячі. Особливо страшна була остання "ліквідація", 1933 року, коли заборону української мови, шкіл і видань для українців РСФСР підписали спільно Сталін і Молотов. Тоді була розіслана така телеграма: "Українізацію прекратіть, апарат разогнать, виновников наказать". Наказ був таємний, і в газетах про це майже не писали. Була тільки в краснодарській газеті замітка, і в тій замітці було сказано, що українізацію використовували куркулі, себто місцеві багатії. Але це була неправда, бо якраз багатії, що вчили своїх дітей у містах, швидше русифікувались, біднота держалась української мови...

Після ліквідації українізації оповідач сам мусів змандрувати в рідного краю, і тепер хоч і має домок у Геленджіку, але працює аж у Абхазії...

— І в мене є дитина... дівчинка такого віку, як ваш хлопчик, — мовив наостанку, зіжнувши. — Тільки ж їй доведеться вчитись у чужій школі.

Після цього він сумно мовк.

Мене теж поняв біль на думку про тяжку долю нашого народу. Адже й нам на Наддніпрянщині, що мали "свою" школу, було не з медом.

Тиша вечора обійняла вже остаточно світ — темне море, чорні масиви гір, що муром обступили бухту, далеке зоряне небо.

Цикади-годинники далі лічили час, що йшов у майбутнє, коротко байдужий до мук нашого безталанного народу.

— А знаєте, і в нас була справжня, щира українізація, — обізвався знову мій розмовник — знаєте, коли? — 1917 року, за Кубанської Ради...

Але, сказавши це, він раптом, дуже вже швидко підвівся і, кинувши нашітку "до пробачення", зник у темряві.

Мені було ясно, що він злякався своєї широкої розмови з незнайомою людиною: незнайома людина хоч і прихилила до себе українською мовою, але могла й зрадити.

Мій хлопчик закрімав під нашу розмову, поклавши голову на мої коліна. Я взяв його на руки і пішов додому.

... Марно вживляюся я другого дня в пісні обличчя відпочиваючих, здебільшого "північан" /москалів/, намагаючись упізнати серед них свого вечірнього розмовника.

Ставши в чергу по газети, я побачив був ніби схожу постать /обличчя його я не міг знати/, але на мою спробу заговорити до нього по-українському чоловік той відповів тією мовою, що гарантувала від будьякої підозри. Сховався в неї, у ту мову, як слимак ховається під час небезпеки в свою черепашку.

І, як мені показалося, свідомо відвернувся від мене.

Але я його розумів. Мимохіть стали мені на пам'яті слова великого поета з другого протилежного кінця української землі — Івана Франка:

Хоч ти заціпив уста
так, що й слова вони не говорять,
Але я чую аж тут,
як твоє серце кричить.

ЮРІЙ БАЛКО

Філософ

Раз філософа старого,
Що на сонці вигрівався,
Жвава молодь оточила
І таке взялась питати:
"Мудрий ти, по всіх усядах
Слава їде про тебе здавна,
Розкази нам, що найкраще
У житті людським буває?
" Чи гаряче дійшло літо,
Що приємну, любові втому
В наше тіло наливає,
Мов старе вино в фіяли?
" Чи в кольори пурпурові
Убрана красуня-осінь,
Що наводить нас на думку
Про вмирання неминуче?
" Чи зимова хуга біла,
Що загонить нас до хати,
Щоб на теплому дозвіллі
Погляд кинути в минуле?
" Чи любов, що муки й щастя
Дарчи нам, іонування
На землі, в оцій природі
Сенсом вічним наповняє?
Чи той дар, що нам безсмертні
Добрі боги дарували
І що з ними нас рівняє,
Дар, що має назву "творчість"?

І замислився філософ,
Бороду довжезну сиву
Пожував беззубим ротом,
Щоб заглибитись у думку.
Відломив з куща троянди,
Що від них був недалеко,
Довгу гілочку-колючку
І попробував, чи гостра.
Потім вигладив край себе
На піску ребром долоні
Рівне місце й шпичаком тим
Знах черкнув кабалістичний.
Гурт веселий придивлявся,
Дивувався непомалу,
Як то істину філософ
Хоче у піску шукати.
А старий проводив риоки
Шпичаком в піску сирому,
І з'являлися малюнки
То смішні, то таємничі.
Аж нарешті він, знайшовши
Те, що треба, посміхнувся
І промовив: "У житті нам
миле, друзі, все це разом"...
Дивувалась довго молодь -
Як це істини простої,
Що аж проситься на думку,
Відшукать самі не зміди...

ВОЛ. КОССАК

КРИЗЬ ПРИЗМУ пародії і сатири

.Сатиричне лезо.

Майбутній історик літератури, що аналізуватиме українську літературу 20-их років нашого століття, не зможе обійти дуже важливу ділянку її сатирично-пародійних жанр, що висвітлював негативні явища літературного руху тих часів, боровся з ними і спрямовував українську літературу на вірні шляхи. Боротися з негативними явищами жанрами пародії і сатири, шаржу та гуморески на брали найширшого розмаху в українській літературі 20 років. Вони заслуговують на найпильнішу увагу і найгирше висвітлення, бо аналіз саме цієї ділянки зможе принести багато до розуміння того стану, в якому перебувала українська література тих часів, а також з'ясування тих болячок, що гальмували справжній її розвиток.

Сатиричне лезо нашого мистецтва! Яке воно давнє і яке воно близьке українському мистецтву! Це "Енеїда" Котляревського, що започаткувала період нового українського письменства, відзначається саме цією рисою. І треба з певністю ствердити, що це не випадкове. Не випадкове саме сатиричні риси найбільше характеризують народню творчість: пісні, казки, приповідки, а звідти передаються і писаним творам.

В найважчих обставинах часто гумор супроводить нашу людину. Гоголь, що виріс на українському ґрунті і в українському середовищі, збагатив московське мистецтво саме отим сміхом крізь невидимі світові слізи - невіденим скорбом по суті українського характеру. І ця риса дисонансом увійшла в понуре загалом російське мистецтво. Різні українські письменники в різні часи і в тій чи тій мірі, віддають данину в своїх творах отій усмішці, крізь яку найчастіше проходить глибока істина. Бона, як гірка правда, прибирає саме такої форми і знаходить відповідну реакцію у відчуттях читача. Хто як не українські запорожці надихнули великого Рефіна в незрівнянному його педєврї - "Запорожці пишуть листа турецькому султанові"? Подібних сюжетів існує мало, і звернувшись до запорожців мистець не випадково. Гумор Гулака-Артемовського, Кітки-Основ'яненка, Стороженка і навіть страдника українського народу Тараса Шевченка / сатира в найбільших його педєврах "Сон", "Кавказ" то-що / - це те органічне, що випливає з душі українського народу і яке відбивається в писаних творах його письменства. Так незрівняним сатириком у нашому письменстві є Степан Руданський, а славетний побутописець советського села Остап Вишня саме формою своїх усмішок міг відобразити всю трагедію становища українського селянства під більшовиками.

Шляхи сатири

Мистецтво сатири веде свій початок від стародавньої Греції і Риму. Через віки, краї і народи входить воно і в українську літературу і на повний голос від власного імені творить тут нову сторінку. Дуже прикметно, що трагестована Котляревським Вер-

Х Звичайно не тепер. Тепер він сам може служити за об'єкт новітнього сатирика!

гітлера "Енеїда" такої самої стилістичної обробки зазнала Г. Гітлер, і у Франції, і в Німеччині, і в Росії. Говорити про якусь залежність Котляревського від перелічених вище зразків нема жадних підстав. Пародії на оди Горация під пером Гулака-Артемовського продовжують цю традицію. З тими чи тими змінами і перергами травестія-шарж-пародія приходять аж до наших днів.

Револуція 1917 року відкрила перед українською культурою нові перспективи. Правда, їх згодом у насильницький спосіб було знищено. Але біля десятка літ українська культура і мистецтво мали доволі широкі можливості росту і розвитку. В цей час поруч з усіма жанрами літератури зростає і жанр сатири-пародії. Чому саме в цей час нашірше і найповніше розгортається гін? А тому, що буйний розвиток мистецтва в таких саме умовах, в яких він перебував під більшовиками, мав цілий ряд потворних рис, що викривляли справжню мистецьку суть і шляхи його розвитку. І через це у зв'язку з наявністю тверезих мистецьких сил це не могло не викликати протидії. Зрозуміло, що не завжди протидія могла виливатися у форму адміністративної заборони чи цензурного утиску. Але дуже часто могла впливати через найгострішу зброю громадського впливу, через сміх. Бо хоч у перші роки більшовизму діяли і цензура і партійний контроль, але вони були спрямовані до одного: — чи нема "контрреволюції". А що було сила-силенна всяких глупот — це їх мало турбувало. І цю функцію громадського виправдовача бере на себе літературна сатира, пародія і шарж, що виступають на боротьбу з хворобливими явищами тогочасного мистецтва. Вони були найбільш уразливою і одночасно найбільш незвинною зброєю. Цілі сторінки газет, журналів та альманахів від 1920 по 1930-ий рік відомі літературними пародіями, шаржами, гуморесками і слові і малюнку і становили дуже цікаве явище в галузі боротьби за створення справжнього мистецтва нової України.

Перші кроки

Відомо, що в перші роки союетської дійсности більшовицька влада з національними культурами дещо награвала і дала їм змогу сяк-так розвиватися. В 20-ті роки на Україні було видано багато класичної літератури, з'явилися багато нових літературних імен. Навіть подяг до письменства був такий великий, що літературний рух тих часів був прирівняний деякими письменниками до знаменитого руху на Запорізьку Січ у 16-віці. Сюди ішли талановиті і безталанні, обдаровані і бездарні, геніальні і божевільні. Всі шукали в письменстві застосування своїх сил. Різні письменники, починаючи від старшої плеади і кінчаючи наймолодшими, що приходили в літературу через так звану спілку селянських письменників "Плуг", пробували своє перо в сатиричному жанрі. З найбільшим успіхом виступали тут, як сатирики, Павло Грунський —, він же Остап Вишня, Омелько Буц — відомий письменник Олекса Слісаренко, Маркіз Попелястий — він же поет Василь Еллан, Василь Чечвянський, Юрій Вухналь, Антоша Ко і цілий ряд інших письменників і поетів, що від часу до часу пробували своє перо в сатиричному жанрі.

Павло Грунський-Остап Вишня

Найбільшою популярністю в ці часи користувався Павло Грунський, або більше знаний читачам, як Остап Вишня. Його гуморески на літературний побут і звичай тих часів, а також пародії на окремих письменників і критиків здобули найширше признание, а деякі з них окремих своїх виразах ходили навіть в літературних колах як влучні анекдоти. Гостре сатиричне перо П. Грунського на перших початках літературного піднесення в Україні було скероване

не на окремих письменників і критиків, в творчості яких спостерігалися риси або змішні, або принаймні неприродні. Від гострого пера сатирика багато дісталось відомому в ті часи, так званому "марксистському критику" Володимирові Корякові. Відомо, що Коряк в перші роки існування советської України одержав налічку критичного метра, авторитетного судді, по якому повинні були рівнятися всі критики і до голосу якого повинні були прислухатися всі письменники. Коряк дуже багато писав і про класиків української літератури, і про сучасних письменників; виступав з статтями на загальні теми літературного процесу, причому дуже часто докази його, що мали видаватися за ура-ортодоксальні, обґрунтовувалися наївними твердженнями, дешевими, а іноді і просто беззмістовними фразами. Він же, кокетуючи своєю ерудицією, уживав якогось претензійного стилю, яким до того часу ні один із поважних критиків і істориків літератури не писав. Проти всіх цих явищ і виступав П. Грунський зі своїми пародіями і шаржами.

Найкращою пародією на коряківські писання був шарж на популярну в ті часи брошурку "Шість і шість". Тут дванадцятим письменникам і поетам Коряк наклеює ярлички: надійних і безнадійних, пролетарських і буржуазних, своїх і чужих. Про кожного претензійна, штучна і убога змістом реляція. Грунський їх шаржує. Так наприклад, шарж на характеристику І.Ю. Кулика подано так:

"На очах росте. Отак на нього дивимся, а він росте. З агітки виріс. Виріс і пішов певним шляхом. Лірик даючий, знаходячий, добираючий, куючий, творячий, повний, вопіючий, визначаючий і глаголючий. Даючий не загальники. Знаходячий конкретні, живі типи. Добираючи живі образи. Творячий нову мову з прикормя пролетарського побуту". Тут що не рядок, то глибока іронія і шарж. Іронія з обох і з Коряка, і Кулика. Іронія з Кулика, бо нічим приметним, нічим визначним цей горе-поет не відзначається. Ніколи не ріс, бо не було чому рости. Нічого не обіцяв, бо убогий був на талант. Але під пером Корняка, як член компартії і літературний сановник, він повинен був оспівуватись. Через те і потрап у число обраних дванадцяти. З Корняка іронізує автор, бо вживає його ремінісценцій, його творення диких дієприкметникових зворотів, невластивих українській мові, його впертого висування приголомшувачих тверджень, якими завжди відзначався цей критик. Так само в число "Шість і шість" входять Валеріян Поліщук - поет гумористичної слави, що продукує твори, які нічого спільного зі справжнім красивим письменством не мали. Він одержує тут дуже тонку, уїдливу характеристику:

"Приїшов до "Гарту" / інші поприїздили. / . Визнав марксизм-комунізм, але як все це перетарить? Інженер. Будув місток через провалля, щоб зв'язати пролетарську літературу з українською. Інакше він не може". Тут в короткому определі дано досить влучну характеристику Валеріяна Поліщука і тих потуг, які він брався здійснити - будувати місток через провалля, щоб зв'язати пролетарську літературу з українською!

"Мельченко і канарейка"

Як відомо, на початках советської дійсності в Україні той же Коряк першим і з'явся з "ясувати Мельченка на більшовицький лад і сплатити його до більшовизму. Він написав ряд статей, а потім видав їх брошурою під назвою: "Боротьба за Мельченка". Тут були статті з такими проречистими заголовками, як "Мельченко і соціалізм", "Мельченко наш", тощо. Написані вони були чудернацькою коряківською мовою і висновки так само були дикі, фальшиві,

придатні тільки як дешева агітка за советську владу. Шевченка до тих висновків ліпив Коряк, як сліпого до плота. Незрівняну пародію на одну з таких статей під заголовком "Шевченко і канарейка" подає Грунський. З ній збережено всі властиві для Коряка аксесуари його стилю і ідеології; його любов до введених ним слів "такечки", "тамечки", "теперечки", а також тонко віддані його ура-революційні висновки: що не від урбанізму і машинізації — те від контрреволюції. Ось її рядки:

"Така вже воно споконвічна поведенція, що видавництво тільки те робить, що дала книжки. Робить це саме і Державне Видавництво. Недавно вийшла з друку накладом Державного Видавництва книжка "Дзелень-бом" — книга для дітей наймолодшого віку. На одній сторінці тої книжки чорним по білому надруковано:

Пішла киця по водицю
Та й упала у криницю,
Пішов котик рятувати,
Бідну кицю витягати...

Поверхово глянути, так, тутечки ніби нічого нема...

"Пішла киця"... Впала у криницю"... Котик рятує"... як-же! Навіть навпаки... Все гаразд! Так і повинно бути!... Гуманізм! А глибше ви те все копірсите, то й не тим тамечки за-смердить...

Справді бо... Тепер, 1923 року, на шостім році жовтневої революції, коли ми маємо буйні парості пролетарської літератури, пролетарського мистецтва Державне Видавництво в переказі "Дзеленьбому" ширить хатянські мрії про "криницю" з тихою водицею. Уявляється Катерина в плахті біля криниці, зоряна ніч, соняшники і мелодійне:

Місяченьку блідолиций,
За хмару краще б ти сховався...

І це тоді, коли мова йде про турбіни, про електрифікацію, взагалі про машинізацію...

Певна річ, декому ще люба "криниця"... Ще-б пак!

А запитати хоч би й той таки Держвидав, чи не могла-б тая киця впасти у водопровод? Чи не міг-би то-таки котик її витягати з каналізації?

Та прості сенько напростець — міг-би!...

Та — де вам?! Тутечки не киця, тутечки, братця "криниця"... Осьдечки заковика!...

Тут котик біжить до криниці!...

Такечки сказати-б, у народ.

Месіянїзм котячий.

Але цікаво тутечки довідатись про саму ідею месіянїзму. Це дуже давня ідея... Ще з біблій вона пішла, потім широко розвинулася в польської шляхти підчас занепаду польсько-шляхетської державности.

Уже на польський народ "богом покладено ідею" бути визволителем, месією цілого людства... Звідти вона перейшла до ко-

Уже котик, бачимо, біжить, визволяти кицю, що її чорти в криницю втаскали.

Головними речниками польського месіянїзму були: Інський, Кінський, Пінський, Тринський, Роцький, Соцький, Лощький, Круцький, Торохтинський, Хруцький, Моцький, Тоцький, Хоцький, Боцький, Гоцький, Зоцький, Жоцький, Роцький, Пуцький і Міцкевич.

На Україні ми маємо Залеського і "Дзелень-Бом"...

У Росії теперечки про це саме пише Андрей Бєлий...

Пригадайте : " Месія грядущего дня "...

Це він тамечки про російський народ.

Тамечки таки ж у Росії ми маємо ще одну характерну пісню:

Соловей, соловей,

Тьох, тьох, тьох!

Канареечка

Жалобно поють!

Але характерно, що Шевченко ніде не писав про канарейку.

І якими нікчемними виглядають всі ці " любителі Шевченка", всі ці " презявзяті патріоти", що ходять у свитках, носять стрічки і вільнодумствують отамечки по шинках про " московську окупацію "...

Не тамечки їм сидіти, а тутечки служити робітничо-селянській державі. І служити тутечки і саме оце теперечки"...

Як бачемо ця пародія надзвичайно влучно висміє претензії Коряка пов'язати звичайні життєві явища з комунізмом, " прижити " контрреволюцію, обвинувачувати в ухилі. Сам стиль Корякової мови витримано винятково яскраво. Ця пародія - найкращий зразок уїдливої сатири на советські починання в українській дійсності, чужій всіляким проявам більшевизму.

Пародії на Хвильового і на формалізм

Під пером Грунського так само влучно пародіюються формальні пукання різних письменників, рівно ж як і критична маніра багатьох советських літературознавців тих часів.

В 1924 році подією на літературному фронті була поява збірки новел Хвильового " Сині етюди ". Цю збірку тогочасна критика всіляко рожалувала, а багато письменників пізнішого часу насмілювали Хвильового. П. Грунський пародіює одне оповідання цієї збірки " Ніт у чоботях ".

Оповідання у Хвильового починається так:

" Отже про глухе слово Гапка. Гапка - це глухо. Ми її - товаріш Жучок!... Це так. А Гапка - це глухо... Не виразно це... А от гаптувати, вишивати золотом по канці - це виразно. Яскраво! " і т. д.

П. Грунський пише пародію під заголовком " Зелена трясовина " і починає так: " Отже про глухе слово трясовина. Трясовина - це це глухо. Невиразно це - трясовина. А от тряса - це яскраво. Підкидає... Парить... Корчить! " Вся пародія витримана в стилі властивій тогочасному Хвильовому формальній розхристаності, недомовленню, експресивних викликів, запитань то що.

... " Гори... Сині, сині гори. Знаєте злізти на гори... Знаєте: на горі високо, а на долині низько... А звідки взялися гори? Але то не моя справа... Як би я писав звідки взялися гори, щоб робили геологи?... А геологія інтересна наука. Правда, є дуже багато інтересних наук... І про землю, і про небо, і про сонце, і про зорі... Як та наука що про зірки? Астрономія. А є ще гастрономія. Одна бачите невеличка літера, а як усе змінює. Астрономія і гастрономія"...

Відомий тогочасний критик Юр. Меженко в своїх працях притримувався формального аналізу. За це його немилосердно критикували так звані критики соціологи і зокрема той же Коряк.

Пародія на Ю. Меженку починається так:

" Заздалегідь передбачаючи, що мої погляди викличуть не один полемічний відгук, а можливо, що дохто сунеться і бити, я наперед зрікаюсь всякої полеміки. Битись я не буду, бо бійка і пенс не не бійка, а без пенсне я нічого не бачу. Візьмемо перший ліпший вірш. Ну хоч би такий:

"Дйби, дйби, йшла баба по гриби,
А дід по опецьки в неділю раненцько"...

П. Грунський наводять, що дев'ять рядків дитячого віршика і пише:

... "Що ми маємо в наведених віршах? На протязі 13-ти рядків усі образи з одним тільки моментом: про що? 13-ть рядків, а образів - 14-ть. На рядок припадає по 1/13 одноментового образу. Тобто, коли б автор наважиться писати цілу поему, приміром рядків на тисячу, то ми б у ній мали таких одноментових 1067 і 12/13 образів. На наш погляд це забагато і псує враження. Візьмемо далі конструкторів окремих рядків і слів... Перше слово "дйби", друге "дйби"... В такому стилі витримано всю пародію: Усі, хто знав критичну маніру меженка, зразу помічали, що пародія Грунського дуже влучно відбила основні риси стилю цього автора.

14 ешитків віршів і ще 22.

Обминаючи цілий ряд надзвичайно влучних пародій П. Грунського на Косинку, Коцюбу, Мамонтова, Івченка, та інших, варто зупинитися на його найкращій гуморесці 1925-го року, присвяченій спілці письменників "Плуг" і плужанському рухові. Підписана вона вже Остапом Вишню і в свій час мала надзвичайну популярність. З уст в уста ходили приміром такі рядки:

- "Здрастуйте! - Хто ви такий?"
- Я? Остап Яровий.
- Письменник?
- Ні.
- А може письменник? Пишете що небудь?
- Пишу. Листа ось батькові написав, щоб гроші вислав.
- Ну от. А кажете, що не пишете, значить можете бути письменником.

Перша літературна вечірка "Плуг" під пером Остапа Вишні так змальована: "В газеті "Вісті" у відділі "Література і Мистецтво" - надрукованого оголошення: "Учора відбулася перша вечірка "Плугу". Зачитано було твори Панова, Шевченка і Пилипинка. В дискусіях брали участь: Пані, Шевченко і Пилипенко. Авдиторія, що складалася з Панова, Шевченка і Пилипенка поставилася дуже прихильно до творів молодих письменників."

В "Плуг" ішли, як на Запоріжську Січ. Остап Вишня пише: "Наддніпрянська Україна заплужанилась. Летять листи:..." Пишу вірші. Напишіть, чи можна вступити до "Плугу"? Посилаю 14 ешитків. Коли гаразд прийшю ще 22. Ідеологію поділяю. Пишу як Шевченко. Хоч дядина кажить, що в мене чепурніше виходить "...
... "Пановні товариші, дійшла чутка і до мене, що у вас є там якийсь "Плуг", що допомагає селянським письменникам. Я вмю вірші писати та ніколи. Чи не прислажи б Ви свого плуга, виорати ж 10 десятин, а я за цей час написав би вірші. А то як сяду писати - землю відберуть. Бо не трудовий елемент, скажуть..."

... Уважаючі мене товариші... Я селянський письменник. Прямо від плуга. Чи можна мене до вашого Плуга приписати? Напишіть, пожалуста, чи звільняють від військової служби і чи можна буде повернути відібрану від мене землю. Посилаю на ответ марку і скільки це буде стоїть..."

Якщо згадати на той масовий рух в літературу, що тоді дійсно відбувався на Україні, то гумореска ця з надзвичайною яскравістю висміяла це явище. Відомо, що найбільш болючим в практиці отого "Плугу" було питання його так званої платформи: що

він буде відстоювати, які ідеї пропагувати, на якій платформі стояти. Про це в гуморесці читаємо чітко:

"На засіданні вирішувалося питання платформи. Платформу жодної, треба мати. Бо без платформи розвиплимося. А яку платформу?

- Яку - ? Урбанізувати села треба :

Урбанізувати ? Ой жалко. Там же хвістки, там телята.

Жалко? Сомому, хлопці, жалко та ні чорта не поробиш. Треба.

Механізація пішла, індустріялізація, інтенсифікація, тракторизація... Пропали телята!

- А верби як, а гусята?

- Та не плачте, а то й я заплачу...

- Треба і гусят урбанізувати...

- Воно таке маленьке, біленьке, гарненьке...

- А доведеться бідолашному штенселя встатити...

- Пишатиме сердечне...

- А ми йому потихесенько...

... Та як же воно так? І не буду вже села?

І не буде. Ні, як не буде? Буде! Ми село урбанізуватимемо, а місто селозуватимемо. Тоді так воно і вийде: Де тепер місто, - там буде село. А де тепер село, - там буде місто, згода? Згода! Згода!..

З надзвичайною влучністю змальовано в гуморесці виступи ораторів на різноманітних зборах. Як звичайно було прийнято на літературних вечірках після зачитаних творів починалися виступи. От зразок:

- Хто ще бере слово ?

- Я... Товариші! Наш нарід темний, віками гноблений по польських в'язницях, забитий, несвідомий... Промовте до його зрозумілою українською пролетарською, інтернаціональною мовою... Він нещасний, катований, віками гноблений український мужик, забитий, несвідомий, він не розуміє, бо йому забороняли, його катували, його в темряві держали, а коли до його промовити зрозумілою українською мовою, то він нещасний, катований віками по польських туртурах скільки він нещасний лиха зазнав, бо йому забороняли, його катували, з його знущалися... Я кінчила..."

Скрізь, в кожній гуморесці і пародії О. Вишні - П. Груньско-го крізь сміх проскакує глибока істина: яку глупоту прикриває собою советська дійсність! Скільки нікчемного, пустого, жалюгідного творить і плекає вона!.. Часи совітські не Миколаївські... Але матеріялу для відтворення нових Сквозник-Дмухановських, Ляккіних-Тяпкіних, Хлестякових і Чичикових в советській дійсності було не менше, ніж сто літ тому!

Сатира Омелька Буца, літературні хвороби.

Багато творів, в яких з надзвичайною яскравістю змальовано негативні явища літературного руху 20-х років дав визначний український письменник Олекса Слісаренко, що писав свої сатири під псевдонімом Омелько Буца. Сатири і пародії "професора скотарства Омелька Буца" відзначалися надзвичайною уїдливістю, глибоким сарказмом, і нищівною іронією. Дісталося від сатир і пародій Буца в першу чергу літературним графоманам, критикам, і літературознавцям, з титулами пріказаних, але без тієї здібностей і таланту.

Так найбільш яскраво його сатирою був памфлет: "Літературні хвороби та боротьба з ними". В цьому, як його назвав автор, ветеринарному порадникові, він перераховує найголовніші літературні хвороби і дає поради, як їх лікувати. В сатирі читаємо:

" На підставі довголітнього ветеринарного досвіду подаю най-

більші хвороби і боротьбу з ними: 1. *Mania organisationalis*. Ця хвороба нападає на письменників, що вщент списалися. Нічого робити людині, так вона організує. Організаційна манія визнається загальним упадком інтелекту. Людина починає бігати по місту з заготовленою декларацією в кишені і зазирає в асфальтові казани. Надібавши безпритульних, дає їм по копійці, вони підписують декларацію і мистецьке угруповання готове. Хвороба ця соціально шкідлива, бо деморалізує навіть дітей вулиці. Боротьба - заборона видавництвам, журналам і газетам друкувати декларації без довідки психіатра про стан організатора. 2. *Mania generalis mexicana*. Цю хворобу занесено з Мексики, де вона має пошесний характер. Характеризується вона тим, що людина не має елементарного уявлення про мистецтво хоча б інакше, як керівником певної літературної школи. Безпритульні, як і в першій хворобі, перші жертви на манію генеральства. Лікувати цю хворобу не варт. Пробували різні ліки та ні чорта не виходить. 3. *Silokus politikanus*. Це так би мовити підхвороба перших двох хвороб і з'являється тільки в сполучі з ними. Українська назва цієї хвороби - політиканська склока. Лікування - соціальна ізоляція і масаж черепної коробки п'ятифунтовими гирями.

Сполучення всіх цих трьох хвороб утворює своєрідну клінічну картину, що в ветеринарній практиці зветься ідіотизмом авангардизму, або по-українському - прогресивний ідіотизм. Назва ця походить од того, що хворі вважають себе за найпередовіших людей в світі, а заразом з тим за найреволюційніших. Сами вони по щирости в це не вірять.

Але "кожен хоче їсти свій шматок хліба з маслом". Стан ідіотизму авангардизму являє собою картину розкладу, як морального так і інтелектуального, і лікуванню не піддається".

Кожний, хто читав ці рядки, розумів, що автор має на меті в даному разі всіх отих комуністичних літературних сановників типу Шупака, Коряка, Коваленка, а може і вищих, що сиділи по всяких цека, та хворіли на манію величності, на авангардизм і вважали себе за пуп землі.

Творчий ескізаз

Під нищівну сатиру підлягала окрема група поетів, які писали так званим вільним віршем, чи верлібром. Верлібром писали В. Поліщук, Коляда, Гадзіньський, Голота та інші. Ім Омелько Буца приписує таку ветеринарну пораду: *сверблячка вільного віршу* - по українському - сверблячка вільного віршу. Звичайно свербить не самий вірш, а сверблять руки у віршомаса. За свідченням одного хворого / *сугут* на увазі Валеріян Поліщук, який в своїй *життєвій біографії*, укладеній Іваном Напівянським, таки справді про це писав. Ред., температура в потилиці під час припадків підвищується до 100 градусів Цельсія. Мозок розріджується і капає з носа. В такому стані на потилиці хворого можна кип'ятити чай, смажити картоплю з олією і сушити дитячі пелюшки. Хвороба ця небезпечна для паперової промисловости. Розповідають один випадок, коли хворий, зустрівши раз на вулиці драгала з рулонами паперу, скочив на підлогу і доки та доїхала до друкарні, списав геть чисто весь папір поемами".

Коли мати на увазі, що подібні явища в ті часи в літературному оточенні подекуди мали місце, то зазначена сатира була надзвичайно вчасною і дуже влучно била в ціль. Цілий ряд інших сатир Омелька Буца як "Поради молодим письменникам, або кожний сам собі геній", "Нео Ліф", "Письменницька супліка до видавництва" і інші були надзвичайно влучними і били по вадах того

того часу. Те, що О. Спісаренко згодом опиниться на Соловках, ма-
буть в найбільшій мірі він повинен завдячити своїм сатирам.

Коли вже в 1927 році почалася голобельна критика літературо-
знавців і письменників Зерова, Дорошкевича, Филиповича, Підмогиль-
ного, Косинки та інших з боку Хвиль, Мупаків, Коваленків та Ключа,
Омелько Буц подає нову сатиру під загальником: "Підручник добро-
го тону, або як поводитись в академічному товаристві". В ньому
між іншим читаємо таке:

"Морфологія доброго тону. Поганий тон: він набитий дурень.
Добрий тон: він не зорсім, пробачте, розумна людина, Поганий
тон: товариш Н. плете дурниці. Добрий тон: Хай пробачить нас то-
вариш Н., але ми завжди були тієї думки, що відомий афоризм
"erga humanum est" - можна віднести до кожної людини і зокре-
ма до нього, / Цитата з статті М. Хвильового на адресу О. Дорош-
кевича / Поганий тон: Цей бездара може писати тільки барабану пое-
зію. Добрий тон: поезія вельмишановного автора, хоч і означають-
ся революційним патосом, але не настільки, щоб робили книжку ре-
волюційною. Та постільки поскільки поет скінчив семірічку, пое-
зія його написана без особливих грубих помилок граматичних. І го-
дяться для вправ у читанні в школах лікнепу. З останнього прик-
ладу кожна тямуща людина зрозуміє, що цих поезій й читати не
варт, а поет утешатиме тим, що він масовий, бо його рекомен-
дують у школах."

Справді, в ті часи, можна було спостерігати таке явище, що
нікчемну писанину таких письменників, як Кириленко, Кульга-Куль-
женко, Ключа та інших друкували в хрестоматіях і рекомендували
для вивчення в школах.

В розділі систематики автор, розорючи про літературну диску-
сію зазначає, що люди доброго тону комбінують у ічливі слова
і галантну дію, приміром так: "Товариш Н.: Вельмишановний то-
варишу Х, я попереджаю вас, що мій темперамент спонукує мене одією
цеглиною розторопити вам голову". Товариш Х.: Я дуже вас, тога-
ришу Н., поважаю, але у відповідь на це я, примушений зробити
Вам неприємність і витиснути пневматично уніці з дві слини
з мого роту в напрямку ваших очей". Як бачимо ці приклади з"я-
сують деякі факти "взаємин" в літературних колах тих часів.

Інші пародисти.

Окрему сторінку сатир і пародій становлять писання групи пись-
менників на негативні явища того часу. Це пародії Зерова, Коми-
ка, Ярошенка, Рильського, Освядчки і цілого ряду псевдонімів,
під якими безперечно заховані імена видатних письменників. Досі
мало відомим був той факт, що починаючи з 1920 року, багато пи-
сав, як сатурин, видатний поет і літературний критик Микола Зе-
ров. У збірку Василя Атаманюка "Літературні пародії" - опуб-
ліковано цілий ряд цікавих з точки зору форми і характеристики
літературних взаємин шаржів і пародій цього поета. Ось рядки па-
родії на Вороного:

"Руді штанці, зневажливе пенсне,
І хриплий голос - все дари моргани!
Чи стане він, чи гляне, чи моргне -
Він лавреат, він лицар бездоганний.

Пародії на Олесья:

"Бедмежа спина і бедмежий торс.
Важка хода і зігнута постава.
Як вищів, наш світлосяйний хорс,
Окраса наша, гордоці і слава."

Сатира на засідання в редакції "Л.Н.В." написана в стилі тичини-ного вірша "І Велей, і Блок, і Єсенін, і Кішєв"... М. Зеров пише:

" Михайло, Наталя і пара Олесів...
Віснику, віснику, віснику мій...
А у віснику тому досвід самбровців,
А вірші... А вірші - Боже ти мій!
І лають, і лають на тисячу тонів.
Ой похорон, похорон, похорон це!
І в чорному строї Меженко-Іванів,
Немов той жалібник, жалобу несе.

Десь з 1945 року почалася цькування цього поета і вченого. Тонус його бадьорості і надзвичайної працездатності поступово спадає, а згодом і зовсім зникає. Поет і вчений опинився в лабетях НКВД.

Пародії маркіза Попелястого

Поет і організатор у перші роки більшовицької влади Василь Еллан, цілим рядом своїх віршів, пародій та гуморесок виступає в українській літературі під псевдонімом Маркіза Попелястого. Пародії Попелястого відзначаються надзвичайною влучністю щодо характеристик особливостей стилю того чи того поета.

Ось пародія на відомий вірш Чупринки:

Вдарю, гримну із гармати.
Гуркну, грюкну, наче грім.
В водограї, в подоспаді,
В блисках, бризках, у каскаді.
П'яним льотом, парельотом
Розбушую сивий дім...

Пародія на відомий вірш Якова Савченка: "О, всім присудилось нічному".

О, так, присудилось! Пить каву.
По черзі. І разом. І всім.
І душі злилися. В покірну лаву.
Ми стали. Притили по сім... і т.д.

Інші пародії на менш знайомих поетів, як Михайла Жука, С. Черкасенка, Н. Кибальчича, В. Тарноградського відзначаються такою самою влучністю передачі основних рис стилю поета. Пародія на вірш Жука написана так:

Не читай моїх пісень сумних,
Не читай,
Коли не хочеш заснути від них,
Бая-бай!
Я ночами ті вірші писав,
Я не спав,
В них свій сон, що тоді не доспав,
Я поклав,
Не читай,
Веронілем посипав я їх.
Бая-бай...

Пародії В. Ярошенка

Вдалим пародистом цих часів так само виявляється і відомий поет Володимир Ярошенко. Найкращі його пародії це ті, що присвячені "Сонячним Кларнетам" Тичини. Ось цикль "Пастелів":
Вірш: "Пробіг зайчик, дивиться, ромашкам очі розтуляє"...

Пародія В. Ярошенка:

Пробіг цуцик.
Руденький.
З хвостиком.
Сів.
Чувається.
Закислі очі протирає.
А з кухні борщем пахне.
Діти смажені галушки
З миски шпичками витягають.
Кістка.

Вірш: "Вишив доброго вина залізний день".

Пародія:
Вишив доброї ханжі
Оглобля Гнат.
Розцвітай мій носе!
Я йду Гнат.
Колотилося серце до своєї Галки -
Гнат.
Ой, тожтимуць кулаки
Гната!
Вишив доброї ханжі
Оглобля Гнат.

Вірш "Колишалося флейтами там, де сонце зайшло" спародизовано так:

Ще гучало ревами там, де милі зішлись...
На шпиньках підкрался батько,
Витяг батога зза спини,
І, відкіль ноги ростуть, стьоб!
Ой, гучало ревами там, де милі зішлись.

Пародії М. Хомика

Відомий галицький поет-сатирик М. Хомик також дав дуже цікаві пародії на твори різних поетів Західної України. З поміж них найцікавіші на поезії Дмитра Загули:

На грані вічного нічого
Стою, як пеня.
Затерп язик, застряла мова -
Ані телень.
На грані вічного нічого...
Став я на грані,
Як стою на межі.
Кінь розхристаний під антихристом.
Я одійду од вас
Адвентистом
І пірну в таємницю
Чужі.

Сатира на советську критику

Під голобельною критикою тих часів поети зазначають надмірних образ. Поза тим ця критика відзначається ще й до того величезним убожеством думки. Вже Остап Вишня в гуморесці про "Плуг" писав:

"Один поет написав вірша:
У неділю мати стала
Курей з хліву виганяла.

І я рано-вранці встав,
Соловей іще співав...
І таке золоте сонце
Заирнуло у віконце.

Критик про вірш таке сказав: "У неділю ^{жити} встала" – невиразно це якось. Різні матері бувають. Коли вона мати пролетарська, або незаможницька, хай би встала. А коли це типова індивідуалістка-власниця, то можна було б їй і не вставати. Поет не зазначив, чого вона встала. Яскраво це в нього не видно." Курей з хліву виганяла " Це так, але для чого? Коли для того, щоб засмажити собі курку та любенько з своїм чоловіком-куркуликом поїсти, то нам такої поезії не треба. А коли вона виганяла для того, щоб потім ще з більшим запалом взятися за класову боротьбу, то це інша справа. А поет цього ні виявив. Він ховається чогось. Значить, тут щось не певне. Нема диференціації селянства. Знову ж і сонце. В чие воно віконце засяло? Чи у віконце сільського пролетаріату, чи в глитаєле? Коли в глитаєле, то нам такого сонця не треба. Такий вірш, по моему, ні до чого. Оце здається все "

Записаний буквально з стенографічною точністю, цей уривок безперечно відбиває істині, правдиві випадки, що мали дуже часто місце в підсоветській критиці.

З приводу цього Максим Рильський в ті часи написав дуже вдачу сатиру під заголовком: "Поет і критик".

Поет заспіває: О, ніжна Надзикає!
А критик: Гардію він білу закликає.
Поет почав: Нехай живе нове життя!
А критик: Власности він хоче вороття.
Е люди: пальцем їм показуєш на біле,
Бони заприсягають, що тільки чорне іздріли;
Ім кажеш: Голене, – Ні, стрижене! – кричать.
Поете, не журись! Вда й для таки ж не п'ять.

Перед небезпекою Соловків

Що коштувало для поетів і письменників критичне відношення до отаких поглядів, відомо з долі письменників, що опинилися на Соловках, чи на тому світі. У всякому разі в шуканнях порятунку від закиду в неблагонадійності такий поет як Володимир Сосюра разів п'ять перекочував з одної літературної організації до другої. У зв'язку з цим і з'явилася була невідомого автора сатира на цього поета:

Літературна буря грає,
Рече, шумує і мете.
Поете зоряного краю,
Чому ти вже не в Вапліте?

А кінчався вірш такими заспокійливими рядками:

Літературна ця буря
Не одного з шляху змете.
Як добре, друже мій Сосюра,
Що вийшов ти з Вапліте!

Ярошенкова пародія на Сосюру так само відзначається дуже цікавим змістом:

Я Володимир Сосюра.
Небо таке золоте,
Наче сам Яків Качура
Вже президент Вапліте.

Згадую... В місті на розі
 Хто прибагнетив дівча?
 Мати молилася бозі,
 Як відступать поспішав.
 Ой, ви шлики і погони,
 Нащо мене ви ваяли
 У гайдамацькі загопи,
 У жовто-блакитні полки?

Як відомо Сосюра весь час бив себе в груди і каявся, навіщо він був попав до війська українського? Йому весь час ввижалося, що його чекає розплата за це. Але розплата чомусь не настала, чи щастя, чи випадок чи може щось інше...

Подорож на Соловки

Поет Тодось Осьмачка, що зазнав багато утисків і поневірань від большевизму, вже в 1925-26рр. вважався за неблагонадійного. Так у вірші Ю. Мокенка під назвою: "Твір еквіритмічний, еквілогічний і навіть трохи біографічний до творів життя і діяльності товариша Осьмачки" написано, що твори Осьмачки -

... "З "Кручі" / назва збірки Осьмачки. Ред./
 Скочили в "Нову Україну",
 Із шляхів, віків на "Шлях Червоний" вийшли.
 Там без змісту і без форми пишуть вірші,
 Обкрадають бідного Осьмачку."

А криптонім В.К. складає такий вірш, що згодом стає одним із розділів прокурорського обвинувачення:

Косинка і Осьмачка -
 На два кінці ломачка.
 Для Винниченка зброя,
 А в нас стирчать обое.

Мова йшла про участь Осьмачки і Косинки в пражському журналі "Нова Україна" 1922 року і, що, мовляв, ГПУ повинно зробити з цього відповідні висновки.

Дзеркало літературних взаємин

Що-до взаємин в літературному середовищі, дуже характерним є вірш Максима Рильського. Коли в 1924 році на Київських Педагогічних Курсах відбувся виступ письменників, то там дійшло мало не до бійки, яка була натхнена деякими комуністичними ватажками. Особливо визначився як "троянський кінь" редактора київської "Пролетарської правди" Шупака письменник Яків Качура. Він громив письменників і про нього М. Рильський складає таку сатиру:

Бережись літературо!
 На Парнасі переляк:
 Геніяльного Качуру
 З ланцюга спустив Шупак.

За те в зовсім іншому дусі пишуться товариські пародії і сатири в колі групи письменників Західної України - Атаманюка, Кічури, Козор'са, Ірчана, Рудика та інших. Пародії, зокрема, Кічури відзначаються надзвичайною влучністю і оригінальністю, але спрямовані не на особисті образи, бичування і наклепи.

В такому ж стилі пише літературні пародії і акростики талановитий В. Надолобень. Акростих на письменника Б. Тенету:

Те не те .

Тільки прозу я писав, —
 — Е, що проза. Я поет.
 Не роздумав, як утя...
 — Ет!
 Тільки ж бачу це не так...
 А Тенета — Те не те.

Акростих на письменника Василя Чаплю:

Каяття

Чому я рівно не йшов, чому?
 А тільки уперехрест.
 Пути ще й досі не знайшов,
 Лише позбувся підшов,
 Я йшов усе зперехрест.

Зрозуміло, що таких невинних акростихів і пародій було на тогочасному літературному полі не дуже багато.

Футурист Семенко під дощем сатир

Дуже цікаву сторінку становлять пародії і сатири на горезвісного в ті часи українського футуриста Михайла Семенка. Карикатура, що була надрукована в журналі "Червоний перець" мала великий портрет у весь зріст Тараса Шевченка з "Кобзарем" в руках. Поруч з ним на кріслі плюгавенька фігурка, що дорівнює одному пальцеві Шевченка — Михайла Семенка. На підлозі листки Семенкового "Кобзаря" з написаними рядками в роді: "Хто мені прекрасному ніз шпичкою проткне". Вгорі напис: "Кобзарі". А внизу підпис: "Оступіться, Тарасе Григоровичу, а то нас переплутають".

Автопортрет Михайла Семенка, що починався словами: "Хайль семен комих" як і ввів його "Кобзар" викликав велике роздратування в читачівських колах. Ніхто не міг спокійно зносити такого нахабства, як спроба М. Семенка з його "Кобзарем". Через те пародії, сатири і гуморески сипалися на Семенка як з мішка. Сатира Маркіза Попелястого так починається:

Читаю вірші Семенка
 І очі чухаються плакати,
 І написати тремтить рука:
 Криляка!

Павло Филипович пише:

Даремно критика люте
 І ображається Дніпро.
 Панфут, а як його панує
 Свята Тереза і П"єро!

Інший автор пише:

Заспівивсь до очкаю.
 Чаю.
 Семенка читати стану.
 Вану.
 Ану.
 Ну.
 Позіхаю.
 Хаю.

Аю,
Ю.
Сплю.

Поет Олексія Близько пише:

Я негр із Африки. Пишу у Пізі
Порнографізи про Полінезію.
Не знайте томи, читайте вдома
Пудові томи моїх поезій.

Цілий ряд інших сатир і пародій стверджують, якої великої міри було роздратування тодішніх читачів цим поетом. Правда, доля Семенка кінчилася, як і переважної більшості, трагічно. Він зіштов'язався з літературної арени, заарештований ГПУ і засланий на далеку Північ.

Перелицьований Шевченко

В 1926-27рр. цікавим явищем була мода переробок шевченкових творів для кіно, театрів, ревій тощо. Маючи на увазі переробку шевченкових "Гайдамаків" і театрі "Березіль" і усучаснення її змісту. Омелько Буц написав сатиру під заголовком: "Шевченко у дзеркалі сучасних літературних організацій". Вірш "Садок вишневий коло хати" подано у варіантах відповідно до платформи цих організацій. Спілка селянських письменників "Плуг" так усучаснила б цей вірш:

Садок вишневий коло незаможницької хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Трактори з поля йдуть,
Співають інтернаціонал дівчата,
А в хаті-читальні їх газети ждуть.
Зійшлись батрачки коло хати,
Червона зіронька встає,
Батрак газету подає,
Кортить усім мітингувати,
Та гучномовець не дає.

Літоб'єднання "Молодняк" так усучаснює:

У комсомольця коло хати
Садки вишневі гудуть.
І комсомольці жваві йдуть
До клубу, де їх комдівчата
З мандатами давно вже ждуть... і т.д.

ВУСПІ - , спілка пролетарських письменників, усучаснює так:

Садок вишневий коло заводу,
Машини там, як грім гудуть.
Робітники в заводі йдуть,
І ВУСПІ там буде навчати... і т.д.

"Кареліс" для кінофільму усучаснює так:

1. На другому плані / Садок.
2. /З діяфрагми / Хрущі, їх багато. Воруються.
3. Агрономи обрізують садок вапном.
4. / великий план / Хрущі. Їх багато. Не воруються. Над ними схилилося радісне обличчя селянина. і т.д.

Тарас Шевченко, як би встав із гробу і пішов по різних літературних організаціях в советські часи, то мав би таку, приблизно, зустріч у ВУСПІ:

І прийшов Тарас Шевченко

І сказав до Микитенка:

"Автор "Дум", "Кавказу", "Снів"

У ВУСПП'ї числитись хотів.
І почув поет над вухом:
-Не туди попав, братухо.
Ти пропахся ввесь селом,
Не підходиш загалом...

Вапліте:

І прийшов Тарас Шевченко
І сказав до "Европенка":
-Запишіть до Вапліте...
/Говорили тет-а-тет/
І сказав Куліш Микола:
-Ні, не будь цьому ніколи,
"Еропенки" ми самі...
Йдіть собі, мон шер амі..."

У "Плузі":

І прийшов Тарас Шевченко
І звернувся до Пилипенка:
-Гей, "папашо"! Я ваш син,
Бо ще з пупа плужанин.
-Можна взять тебе, синашу,
Не в письменники - на стаж,
Надішли свій літбагаж.

Закінчується сатира тим, що Шевченкові довелося повернути назад, говорячи: "Не варт, їй Богу, жить на світі" т.д.

Висновки

Наведених зразків досить, щоб зробити висновок, що сатири і пародії письменників тих часів були явищем позитивним і прогресивним. Прогресивність їх полягає в тому, що вони боролися з большевицькою хворобою підміни справжнього мистецтва халтурою, аби в ній була стовідсоткова ідеологія. З другого боку, вони виховували почуття якоїсь відповідальності за свою працю. І нарешті езопова мовна стилістика більшості з них давав змогу говорити про ті явища, які мали дуже велике поширення, як то партійне кумовство, втручання до справ мистецтва усяких невідгласів, підлабузництво, неписьменність, нехтування класичною спадщиною і т.д. Все це були явища, які потай чи відверто ростила в літературному середовищі большевицька дійсність. Більшість пародій цього часу відбивають дійсний стан речей, що був в ті часи в літературі.

З цього погляду вони становлять собою безперечний історично-літературний інтерес і повинні бути враховані при вивченні літературного руху 20 років 20 століття.

Факти життя

Історія гарненької Лі

- Навесні 1937 року я вирушив до К. відвідати свою сестру, - розповідав далі штурман А.

Новий вокзальний двірць справляв гнітюче враження. Нічого в ньому не було оригінального і ніяк він не гармонізував з цілістю міста. Вплив азійського "ренесансу" виправ наверх. Натомість величну картину творила ріка та сади над рікою. Пам'ятник гетьманові, славетній майдан, на якому свого часу проголошено було Гетьманську державу та свята Базиліка, - пригадували глядачеві історію слави цієї Країни.

У вечорі того самого дня, після скромної вечері, вибрався я до ботанічного саду на прогулянку. Тут я зустрів Клярку, доньку сестриної подруги, з якою вранці познайомився.

Клярка було літ шістнадцять. Вона підійшла до мене з гарненькою стрункою дівчиною на ім'я Лі. Лі, як на наші умови, була дуже гарно та багато убрана. Клярка була недовго з нами, порадила нам піти до кінця, а сама пішла, як казала, додому.

Оглянувши ботанічний сад, ми з Лі зайшли до кінця. Картина була надто агітаційного змісту і тому навіть для наших глядачів нецікава. Під кінець сеансу Лі попросила мене прогести її на Печерськ, де, за її словами, вона мешкала. Ми пішли. За розмовою і не помітили, як були у Лі. Мешкала вона і сутеренах. Вхідні двері вели у довгий коридор.

Коли увійшли до кімнати, Лі, попросивши вибачення, на хвилину вийшла, як вона сказала, зачинити вхідні двері. Я залишився сам. Кори. тачи з її відсутності, оглянув кімнату. Мебля була досить бідна: стіл, пара крісел, шаховка, канапа зі столиком і відкритою шухлядкою...

Тоді увійшла Лі. Вона з посмішкою сказала, що небезпечно залишати незамкнені двері, тим більше, коли вона одна. Я спитав, чому саме одна, - і у відповідь почув, що батьки виїхали на дачу.

- Може вам нудно в моєму товаристві? - запитала мене Лі.

- О ні, - відповів я. - Мені дуже подобається все у вас. Тільки чи не сумно вам тут одній?

- Признаюсь - насправді сумно. Тому власне і дозволила собі запросити вас, - відповіла Лі.

Я збирався вже відходити, як молода господиня затримала мене, запрошуючи разом з нею погостювати. Вона виняла з шаховки хліб, масло, чайну ковбасу, фарширований перець і горілку.

Поява у самотньої дівчини горілки відразу повязала мої думки з тим, що я бачив у шухлядці її столика. Я насторожився.

Горілки, звичайно, не хочу пити. Покликуюсь на хворий шлунок. Однак все даремне: Лі не хоче чути моєї відмови. А нарешті каже:

- Я все для вас зроблю, лише випийте одну - однісіньку чарку. Випита вами чарка буде доказом нашої приязни.

По хвилі надуми вирішив випити.

- Добре, - сказав я, - випю, але на доказ нашої приязни дозвольте випити з вашої чарки.

Не чекаючи згоди, швидко взяв і випив з її чарки.

— Тепер, Лі, за вами черга, — сказав я.

Лі, однак, не брала моєї повної чарки, а взяла порожню свою і хотіла налити її.

Це мене остаточно переконало, що переді мною підозріла особа. Ще більше насторожилося, бо подумав, що в моїй чарці сногварне. Не знаходячи причини далі відмовлятися пити, вирішив, поки не пізно, перейти в наступ.

— Чи дозволите сісти ближче коло вас? — спитав я і пересідаючи, вийняв з шухляди столика дамський револьвер у перляшутровій оправі.

Побачивши це, Лі зблідла і крикнула не своїм голосом:

— Віддай! Цього не можна чіпати!

— Не турбуйтеся, — відповідаю, — я лише побавлюся цією штучкою.

— Віддайте! — знову крикнула Лі. — Інакше буду вважати вас своїм ворогом!

Не встиг я слова сказати, як до кімнати вбігло п'ять хлопчаків-підлітків і одна дівчина. Усі вони мали в руках стилети та каскети. Я зайняв оборонну позицію за столом. Револьвер мені допомагав. Видно було, що зброю мала тільки Лі і та зброя була тепер у мене. Напасники, відступивши перед револьвером, розпочали зі мною переговори, як що так можна назвати викрики та питання, перемішані зі злочинським жаргоном. Питали мене, чи я не доносчик, чи не поділю "шухеру" / галасу /, звідки я візнав, що Лі має зброю то що.

Наприкінці, бачучи, що не відіють зі мною нічого, погодилися мене випустити з тим однак, щоб віддати їм револьвер. В протизному разі мене не мине "масліна" / куля /. Я заперив їх, що жадного ужитку з цього не зроблю, як рівнож нікому про те, слідком чого був, не розповім.

Наймолодший хлопець відпровадив мене аж до моєї квартири. Коли я прийшов додому, була друга година ночі. Сестра ще не спала, вона відразу звернулася до мене зі словами:

— Я мала сьогодні тяжке передчуття. Боялася, щоб з тобою не сталося чогось злого. У нас в останніх часах трапляються дивні випадки. Нещодавно зник безслідно лейтенант Коазерко, що служив у пограничних військах, а сьогодні полісилась Клара. Вона залишила листа приблизно такого змісту:

Люба Мамуню! Не плач і не журися. Сталося те, що мусіло статися. Ліпше, принаймні, без сорому для тебе. Відкинь, мамуню, журбу; пам'ятай: все плине, все минає. Мине і твоє горе. Любила ти мене, так як тільки мати може любити. Не плач, Мамуню. Не має рідних, немає близьких; немає Бога, немає д'явола. Все це випадка помил та буржуїв. Маркс писав, що щастя може бути лише на землі, а Дарвін довів, що лише сильний має право жити. Бачиш, мое сонечко, яка я стала. Забудь мене. Бити свої злимакані очі. Прощай! Найвідпочини Твоєму наболілому серцю. Минає родить, але не вихолує; бо людину не сміють в'язати ходні почуття. Ти не знаєш, яка насолода гбивати таких як ти людей. Пригледуєш Людмилу, доньку секретаря партосередку? Чи її кличемо Лі. Лі zorganizувала нас: хлопців і дівчат. За її наказом ми робили великі діла і брали від життя все. Розумієш тепер, мое серденько, чим була твоя донька?

Сьогодні я познайомила Лі зі штурманом А. Що зі мною після цього сталося — не знаю. Навчав заслона якась спала з моїх очей. Не можу знайти собі місця. Зрозуміла все зле, що робила, але вже запізно. Не хочу, щоб Ти, моя мамцю, далі гріла своїми грудьми ганьку.

Відходжу. Прощай."

До цього нема чого додати. Духа не можна заступити матерією. Коли ж таке трапляється, то зростає кримінальний елемент і брехня. В них включаються всі - партійні і безпартійні, дорослі і діти.

Про довгоносика, Гапку та її чоловіка Івана.

У 1937 році розпочався " набір " потрібної для праці на Півночі робочої сили. В нашому селі першою " взяли " Гапку. Причина-саботах боротьби з довгоносом - шкідником цукрового буряка. Посадили Гапку у в'язницю, де всі камери були остільки переповнені, що в'язень не міг навіть сісти. " Саботахниця " Гапка ледь витримала до другого дня. На допиті вона твердила, що не винувата, бо не довгоносик зів буряки, а буряковий кліщ, що сидів у зерні ще до того, як те зерно посіяли. Тому-то й схожість зерна була слаба. Правда, пізніш донеде був з'явився довгоносик, але вона горобила річками та вносила курей на поле. Отже буряки загинули не від довгоносика.

Так і не сказала Гапка першого дня слідства, що вона винна. На другий день привели Гапку до слідчого ледь живу. Виявилось, що до в'язниці пригнали нову партію арештантів і так напихували ними камеру, де була Гапка, що люди навіть стояти не мали де: стояли одні на одних! Слідчий не допитував Гапку, а порадив їй тільки одне: Широсердечно признатися до вини та виявити своїх однодумців. Це все урятує її з неможливої в'язниці.

- Скажи, - питає слідчий, - які стосунки були у тебе з твоїм чоловіком? Чи не провадила ти з ним підпільної роботи? Гапка не знала що сказати. Вона сказала, спочатку, що їй соромно говорити про стосунки; але потім сказала дещо натяками, з чого слідчий зробив свої висновки.

Івана, Гапчиного чоловіка, теж взяли. Його тільки що прийняли до партії. На селі він сповняв обов'язки бригадира. І Іванові довелося посидіти в камері, де людей було, як оселедців у бочці. І його по тому привели на допит.

На допиті Іван намагався покликуватися на свої заслуги перед владою.

- Знаємо ми вас падлюк, - казав слідчий, - що сьогодні шкодують, що допомагали нашій владі закріпитися! - Ти мусиш чисто-сердечно признатися та виказати тих, що тобі допомагали. Іван звичайно подав своїх начальників.

В наших умовах, казав штурман А, - страх голодної смерті, що від 1933 року переслідує кожну людину нашої країни, змушує кожного думати лише про одне; за всяку ціну зберегти власне життя. Тому начальники подавали один одного, що дійшло аж до головного. Головний перелякався, бо і він міг бути заарештованим; відкликав свого уповноваженого в справах арештів, та призначив нового. Була передана ревізія арештів, але наша Гапка з Іваном таки поїхали на Північ.

Отже, в нашій країні цілком легко можна скасувати смертну казну. Навіщо розстрілювати чи вішати людей, коли вони можуть бути задужені в переповнених камерах, можуть збожеволіти в темницях, де люди роками сидять під особливо вшуканою методою слідства?

Про честь, "народну ковбасу" і спробу жити.

Щоб мати уявлення, чи може в умовах нашої системи жити чесна, порядна людина, варто проаналізувати такий факт:

Мій знайомий Петро Б. наприкінці 1938 р. повернувся з заслання до дому. На другий день його викликали до "особливого" відділу. І наказали переїхати до іншого міста. Колишнім репресованим не вільно мешкати у прикордонній смузі. Попрадався Петро з жінкою та й пішов шукати собі притулку. На станції зустрів він відомого в тій окрузі Абрама Яковлевича.

— Мабуть шукаєте праці? — спитав Абрам Яковлевич. — Так, так, Вам заборонено тут жити. Знаю, але я дам Вам працю недалеко звідси. Ваше минуле не буде перешкодою. Мені такий зоотехнік, як ви потрібний. Погоджуетесь? Добре. Завтра поїдемо до П., а про ніч ще можете переспати вдома. Не бійтесь, я все полагоджу. Петро вернувся додому. Спокійно переспав ніч, а ранком пішов разом з А.Я. до міста П. — великого залізничного вузла. Звідси йдуть залізничні шляхи у всіх напрямках. Там А.Я. запропонував Петрові Б. перебрати завідування м'ясозаготівним пунктом Пінічно-столичної контори. Праця пункту полягала в купуванні худоби та свиней, в провадженні різання худоби, в сортуванні м'яса й висилці його до столиці. Натомість м'ясозаготівчий пункт мав право продавати лише відпадки. А.Я. попередив Петра, що він буде діставати від А.Я. усні диспозиції, котрі мусять бути обов'язково виконані, бо інакше Петро буде звільнений і тоді деінде мусить шукати собі праці. Усні диспозиції А.Я. головним чином стосувалися регулярної висилки м'яса партійним робітникам та працівникам "особливого" відділу. Іноді треба було послати також гуртовним мануфактури та іншого. Алеж Петрові Б. мусіло бракувати м'яса? Він не міг перед головною Конторою розрахуватись з закушеною худобою та висланого м'яса. І щоб рятувати становище Петро іскидав вже замість першого сорту — другий, а на фактурах писав, що висилає перший сорт. Морожене м'ясо обливав водою, щоб вага була більша. При закупці товару намагався дурити продавця худоби на базі. Однак все це не покривало перевитрат, що йшли на доручення А.Я. Що робити?

Тоді Петро запропонував А.Я. відкрити при м'ясозатівному пункті вироб ковбас; пояснюючи що це дасть можливість покрити перевитрати м'яса. А.Я. погодився. Становище Петра було врятоване.

Передусім він почав виробляти чайну ковбасу, бо вона давала найбільший вихід від 110- до 120%. Після урядових приписів, до чайної ковбаси першого сорту треба було давати 30% свинячого сала та 70% воловини молодняка від одного до двох років. Петро брав до чайної ковбаси першого сорта 20% свинячого сала, 10% картоплі, 70% м'яса воловини першого та третього сорту. Це давало можливість задоволити усі потреби А.Я. та ще й мати надлишок м'яса. Інші ковбаси, як, приміром, українська, суха московська та краківська вироблялися дуже рідко, бо на них лише була втрата. Натомість процвітав виріб, так званої, білої ковбаси №1, яку робилося з легенів, кішок недоносків і взагалі з різних білих відпадків.

Ця ковбаса у нас була найпопулярнішою. Через її популярність Петро назвав її "народною", бо дійсно білу ковбасу їв увесь народ. Згодом "особливий" відділ приєднався до Петра, чому він дав таку назву білій ковбасі? Колиб не А.Я. поїдав би Петро Б. знову, де Макар телят не пас. Справа йшла не про зміну назви ковбаси, а про те, що цим підтримувалася в основі пропаганда країни про "фізичну" рівність усіх людей. Після засади фізичної чи

матеріальної рівності, не може бути "народної" ковбаси, бо інакше мала б бути і "ненародна" ковбаса. Тоді повстало б питання для кого та "ненародна" ковбаса призначена?

- Може Ви мене не цілком розумієте, - казав штурман А., - річ у тому, що у нас в Європі, оскільки я спостеріг, рівність розуміється як рівність перед законом, рівність у справі користання земними благами. У нас рівність є "фізичною". У нас не може бути Іван багатшим від Петра, а Петро мудрішим від Семена. Люди мусять бути однакові.

На жаль в цю "фізичну" рівність увірувало все населення нашого краю. У нас ніхто не застановлюється над тим, що в природі немає "фізичної" рівності і тому не може бути цієї "фізичної" рівності серед людей, де є мудрий і дурний, вчений і неписьменний, працьовитий і ледачий, ощадний і марнотратний, талановитий і бездарний, сильний і слабкий. Матеріальна фізична рівність безсумнівно перш за все імпонує усім невдахам та ледацям. Адже невдахами є майже всі наші люди. Тому, власне, вони намагаються запровадити у своєму побуті примітивізм і розперезаність. Брудну лайку можете почути на кожному кроці, а пристойніше убрання може звернути увагу "особливого" відділу.

Ось і ще факт: Директор Академії Мистецтв професор К. був у столиці і там купив собі спортивні штани / пумпи /. На вулиці його затримали. Професор, як заслужений мистець, образився і почав лаяти агента і зажадав, щоб той пішов з ним до Академії. В Академії ідентичність професора була встановлена.

Перепрошуючи професора за затримання, агент, одначе, йому порадив не носити більше модних штанів.

х х
х

Розпочалась війна. Я потрапив до батальйону морської піхоти, що мала боронити Пантикапею, положену на березі моря. Ворожа авіація знищила наш зв'язок через пролив. Морський транспорт був розбитий. Стали з'являти в місті ворожі танки. Наше командування, не маючи змоги зробити евакуацію війська, вирішило заморити нас голодом в катакомбах, які тягнуться там на протязі трьох кілометрів. Командування сказало, що в катакомбах дістанемо провіант. Але в катакомбах не тільки харчів, але й води не було. Краплі, що спадали зі скель, ми збирали і віддавали тим що непритомніли. На другий день ми усі знали, що загнали нас до катакомб на смерть. На третій день нашої групі пощастило відшукати вихід з катакомб. Ворожа гарта, що була вже на горі, нас не затримувала, а татарам навіть цигарки давали.

Відпочивши, пішов я на беріг моря, де якраз ворожі війська за допомогою тракторів витягали з моря вантажні авта з утопленими. Пізніше довідався, що наше командування в день заняття ворогом Пантикапеї завантажило усіх своїх ранених до автомашин і скерувало їх в море. Таким чином щоб не віддати ворогові, наше командування затопило свій автотранспорт разом з раненими.

Випадки масового вбивства своїх ранених воїнів нашім же командуванням повторювалися часто. Робилося це так: На двірці подавалися пульманівські вагони спеціально споряджені для ранених. Ранених воїнів попереджали, що їх вивозять в заплілля. Нагантажений раненими потяг сповзався на заміноване поле. Там під виглядом миття вагонів, обливався потяг бензином, а потім висаджувався в повітря. Хто не був забитий - мусів згоріти.

Ілько Карий

А.К.

Матуральні курси в Корігені

Дня 21 червня цього року закінчився випускний іспит учням Матуральних Курсів у таборі Коріген. Курс закінчився випуском 14 абсолювентів / 7 мужчин і 7 жінок /. Поза тим одна абітурієнтка має повторити іспит через три місяці. Два не стали до іспиту, за кілька днів перед іспитом виїхавши до Англії. Всіх же, зголошених до слухання курсів, але не прийнятих, або пізніше вибулих - було разом 25 людей.

Наведена цифра являється числовим показником круга людей, що закінчили курси безпосередньо "обходили". Але чи це дійсно так?... Ми вважаємо, що саме далеко не так, бо 14 нових абсолювентів у нашому емігрантському житті, як і кожний інший такий випуск, - справжня подія. Поширилися бо ряди української думаючої верстви, збільшилась на ту цифру кількість кандидатів університетських студій; на те число зросла наша громада робітників української умової праці. Головне ж у доконаному, через закінчення курсів, ідейному зцементованні випущеної молоді.

Розрізничковані молоді люди, які вийшли із різних куточків України, які виховувалися у різних середовищах, які починали науку по школах різних держав, потім же однаково мучились і бестилися по німецьких таборах та східних катівнях, - оце саме в процесі умового топлення, на протязі чотирнадцяти місяців, зафіксували іспитом певну ідейну солідарність в сенсі, що повернула її до круга заінтересування, європейською гуманістичною середньо-освітньою програмою накресленого. Тим самим якби одхилила їх од матеріалістичного настроєння, відхилила від імперативу навязування людських взаємовідносин виключно до мотивів класової боротьби та взаємної ненависти. Пророблена на курсах праця нахилила їх до взаємної терпимости, до християнської моралі й толеранції, взаємної згоди. Молодь научилася глибше приглядатися до потреб життя та його вимог і законів; навчилася більш критично й розважно, з надумом підходити до подій. Отже збільшилась кількість українців, які мусять розуміти, що саме становище абсолювента вже чогось зобов'язує, якусь відповідальність на людину накладає. Носючи бо таке звання, за нього іноді відповідати приходиться - хоч би почервонінням за нерозумне слово, за вияв своєї малої інтелігенції, невихованости. Тому на всіх позиціях необхідно тягнутися, далі вчитися, досконалитися, зо собою слідкувати.

Свідectво зрілости матуристи Корігену дістали по добрім вишкoлі. Вони бо побороли особливо несприятливі умовини науки. На початку був брак помешкання, тому доводилося деякий час ходити в сусіди до німецької школи в с. Гайкендорфі, деякий час довелося учитися в залізній бочці неополеній і на камінній підлозі. До велoся пережити взагалі брак палива зимою, коли саме зима вида-лася особливо суворою. Бракувало навчального приладдя, книжок, паперу. Виключування електричного струму вечорами. Рішучо невистарчаючі харчі. Але все це перемоглося настирлівістю, напосідливістю і терпінням. Нема електрики звечора, значить - треба встати вдосвіта й тоді вчитися, коли струм дають; значить - треба вчитися при свіпакові, при смердячій карбітовій лампочці-само-робці. Нема доброго паперу, докрого зошита, - треба писати на старих рахункових контах, на обгортковому папері, але писати. Нема книжок, - треба записувати подаване під диктат викладача. І все те перемоглося. Правда, дехто не витерпів тієї, майже чо-

МАТУРАЛЬНІ КУРСИ-ТАБІР КИЛЬ-КОРІГЕН 1946 — 1947

1947

1957

Країно рідная! ох ти далека мріє!
До тебе все летять мої думки.
о/в З. Крайню

Д. П. Мухоморов

М. Р. Різак

В. С. Сидоренко

З. Р. Різак

В. Р. Різак

К. Р. Різак

О. Р. Різак

В. Р. Різак

В. Р. Різак

В. Р. Різак

В. Р. Різак

тринадцятимісячної, безперервної науки-муки і однав, проте основна група збереглася й перемогла. І на кінці знайшла вона в активі героїв. За ними залишилось кругло 1800 годин викладів і підготовки до іспитів, що відбулися в межичасі дат: 20.III. 1946р.—21.VI. 1947 р. А нагорода за працю — задоволення з досягнення мети і в руках свідцтво зрілості.

Багато поспрацював і учительський персонал, який трудився на курсах, на чолі з директором Б. Заплітним. Постійне готування викладів, задань, діаграм, графіків і т.п. матеріалу лише на підставі в и п а д к о в и х підручників; зимою робота в неопаленім помешканні й при сліпакові — висотували останні нерви, кидали іноді в зневіру. Але кожноразова опанованість собою та свідомість і почуття обов'язку зробили таки своє. І тепер з чистою совістю може кожний з викладачів обернутися на перейдений шлях: майже ніодної пропущеної безпідставно години або sníзнення на лекцію, натомість добрий приклад виховуваній молоді, якій прикладом засвідчено вимогу людського нормального співжиття: внутрішньому обов'язку коритися, а не зза страху зверху владного кійка працювати. Особливо ж коли йдеться про інтерес цілого українського народу, а не інтерес окремих осіб і груп.

Обов'язок вдячності диктує тут засвідчити, що Курси завжди мали прихильну опіку проводу табору, а в першу чергу — опіку Управи з комендантом Лушиком на чолі. По кількох місяцях тинання у невдалих і незигідних помешканнях — до розпорядимості курсів було дане помешкання в будинку Таборової школи, спеціально для курсу перебудоване й пристосоване. В міру можливостей, було приділявано паливо для курсів; дано курсантам ізольовані жіночий і хлоп'ячий інтернат; приділявано учням можливо ліпші харчі, одіж, шкільне приладдя. Хоч все це не було вистарчаюче, але ставало полекшою, головню — підбадьорювало та свідчило про зрозуміння потреби науки. Слід тут також одмітити, що коли важилось саме "бути чи не бути" Корігенських курсів, шальку "бути" переважило тверде слово тодішнього керівника табору др. В. Янова. Вигляди, при яких зачиналась праця курсів, були марні, несприятливі, щоб братися за діло. І саме тверде "бути" опікуна табору, тоді сказане, покладає на нас тепер обов'язок назвати саме його хрещеним батьком курсів, що закінчилися.

Що торкається хиб, яких було допущено у проробленій праці, то мусимо звернути увагу на слідуєче. Спочатку повільне "розкачування" самої молоді до науки. Приймання до німецьких університетів декого з Д.П., що скінчили десятирічки в часи окупації Совітами Західної України 1939—41, молодь відбивало від праці, спокушуючи привабливістю скоршого і легшого набуття "почесного" звання студента. Це навіть спричинилося до переходу з Матуральних курсів на університет декого із учнів. Не кажучи вже про те, що подібне явище залишало надалі однобокими молодих людей совітської школи, ставило воно їх у фальшиве положення серед товаришів-студентів, одночасно гальмувало пильність інших, що пізніше — остаточно "зпряглися в ярмо науки", як висловився про абітурентів Корігену по візитації, інспектор середнього шкільництва Англійської зони проф. П. Бачинський. Тепер німецькі університети починають вимагати від наших студентів пред'явлення свідцтва зрілості, а вони по кількох семестрах уже голосяться до іспиту зрілості, при гімназії в Гайденау, ну, звичайно, почувавши себе недобре.

Курси почалися й закінчилися молебнем у таборовій церкві. Крім того, по закінченні — всі абсольвенти стали до сповіді й св. причастя. По тому спільна вечерея й знімка. Бсякий, тою знімкою, якби заприсягається зустрінутися через 10 років, з'явившись.

разом, щоб перевірити себе: чи дотримаємо заповітів школи? Чи зможемо і тоді вільно глянути один одному в очі?

Хочемо вірити, що глинуть. Хочемо вірити, що молодь, якій тепер ми підписали свідоцтва зрілості, триматиметься в житті заповітів учителів, не лише користатиметься набутим знанням. Хочемо вірити, що всією істотою молоді вдачі перенялась вона насаджуваними в її душі основами християнської віри і моралі; перенялась широю відданістю і любов'ю до українського народу та своєї батьківщини; дійсно навчилась розумінню необхідності послуху і дисципліни перед авторитетом. Тому **с п р а в д і** інтелігентною і шляхетною **д у х о м** виходить у дальше життя.

СЛОВО ДО МОЛОДІ

... Читайте Шевченка, там отворена вам ціла проява, історія і душа українського народу. Там є найкращі скарги українського народу. Там для всіх мільйонів українського народу велика книга мудрости, книга любови до України.

... Читайте його слово, щоб з вас були люди найтвердіші. Беріть його з собою скрізь.

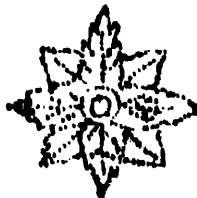
З Шевченка набирайте карноости відмукуйте квіти краси, а будете кращі і зблизитеся до сходу нашого сонця, і воі ми опинимося в вільній

соборній

великій

Україні!

В. СТЕФАНІК

Республіка - Монархія

В цьому столітті наше старше покоління є свідком краху монархічних устроїв у ряді держав. З великих країн монархічними лишилися тільки Англія і Японія.

Дехто готовий вбачати в цьому цілковитий крах монархічної ідеї й остаточний перехід людства до республікансько-демократичного устрою. В їхній уяві справа виглядає так, нібито людство дотепер весь час жило при монархічному державному устрою, а тепер у ході загально-людського поступу, переходить до більш досконалої форми правління - до республікансько-демократичного устрою. Оскільки цей перехід, як думає дехто, є виявом загально людського поступу, то тим самим він є остаточним і проти нього можуть заперечувати тільки відсталі особи з глибоко реакційною психологією.

Люди й групи людей, що міркують так, виявляють своє незнання дотеперішньої кількатосячлітньої історії людства, вірніше кажучи, вони не вміють вдумливо поставитись до того, що говорить історія людства. З давніх давен у різних народів на різних ступенях культурно-політичного розвитку переважно був монархічний державний устрій, але в дуже й дуже давні часи зустрічаємо ми і республіканські устрої / приміром у Греції, у Римі /.

В ході розвитку суспільно-політичних відношень бувало, що в тих чи інших країнах монарх. чий устрій переходив у республіканський, що в той час і в тих умовах виявлявся поступовішим, і навпаки; багато разів республіканський лад переходив до монархічного устрою, що знову таки в умовах певного часу виявлявся поступовішою формою.

Історія говорить нам, що на протязі тисячеліть переважною формою державного устрою була монархія, - республіканський же устрій бував тільки спорадичним, недовготривалим явищем. Є країни, де монархічна форма правління тривала тисячу і більше років. Найяскравішим прикладом цьому є Японія, в якій монархічний устрій / і то при тій самій династії / триває вже 2600 років. В рамках монархічного державного устрою в Японії в минулому столітті відбувся великий культурно-політичний і економічний підйом країни. Монарх. чий устрій у Японії пережив і велику державно-національну катастрофу 1945 року.

З другого боку історія не знає випадків, щоб у великих державах республіканський устрій тривав остільки довгий час. Так у найстаршій з сучасних республік - у США-республіканський устрій встановлено менш, ніж двісті років тому.

В різні часи, на різних стадіях загальнолюдського суспільного розвитку монархічний державний лад набирав різних структурних форм і мав різну соціально-політичну базу. Та чи інша структура державного устрою відповідала звичайно суспільно-політичному устроюві народу. В певний час, монархічна форма правління найкраще сприяла стабілізації цього ладу, погодженню суперечностей між різними групами населення, зміцненню й здоровому росту й розвитку держави.

В країнах з монархічним державним устроєм нерідко бувало, що той чи інший монарх, чи вся правляча династія виступали своєю нездатністю до керування державою й не сприяли її росту й розвитку. Це викликало невдоволення народу й не раз приводило до усунення окремого монарха, чи до усунення правлячої династії, до влади покликався інший представник династії - чи керівництво державою

передавався іншій династії, але загальний монархічний устрій лишався непорушним.

Справа виглядала інакше, коли в ході розвитку історичного процесу відбувалися кардинальні зміни в суспільно-політичних взаємовідносинах. І в таких випадках найбільш далекозорі й мудрі династії і провідні верстви, що гуртувалися навколо них, уміли відчувати вимоги часу й проводили відповідні зміни державно політичної будови. В державній структурі своєчасно проводились відповідні зміни відповідно до змін суспільних взаємовідносин. Це відбувалося без великих заворушень не революційним, а еволюційним шляхом і монархічний державний устрій лишався непорушним. Ми знаходимо дуже багато прикладів цьому, вивчаючи історію різних монархій. Але в інших випадках справа не проходила так мирно й безболісно. Ті суспільні верстви, що стояли раніш біля керми держави, часто не усвідомлювали собі суті розвитку історичного процесу й не поступалися без боротьби перед новими силами, що виходили на арену політичного життя. Відбувалася тривала запекла боротьба, закінчувалася перемогою сил нового ладу. Попередні правлячі верстви усувалися від влади; разом з ними усувався й монархічний державний устрій, що оформлював попередній державний лад і був із ним органічно пов'язаний. В країні устанавлявся республіканський лад; країна, звичайно, вступала в неспокійний період змагання й боротьби різних соціальних груп, різних політичних партій, різних державно-політичних світоглядів. Народне життя, як розбурхана морська стихія, зазнавало ненастанних змін, втрачало свою стабільність; люди весь час жили у стані неспокою, і це що далі, то більш вислизало нехтіть і невдоволення серед широких народніх мас. Нарід починав знову прагнути до сталих форм життя, до сталих форм державного устрою, до сталої державної влади.

Історія вчить нас, що звичайно, це знову приводило до зосередження верховної влади в одних руках, але часто це спочатку виливалося в формі персональної доживотної диктатури якоїсь більш чи менш важливої індивідуальності. Така диктатура вносила на певний протяг часу виразну стабілізацію державної влади й нормалізувала внутрі-державні взаємовідносини. Тому то широкі народні маси спочатку ставилися прихильно до такої диктатури. Але ця форма державної влади за своєю суттю є глибоко нездоровою; тому первісне прихильне ставлення змінювалось розчаруванням, а потім ширилось загальне невдоволення й, звичайно, в досить короткім часі такий режим диктатури зазнавав краху.

Повновладний диктатор не почував кривди відповідальності перед народом, перед своїм родом, перед своїм спадкоємцем і наступником і тому часто підпадав спокусі звеличити на століття свою особу, наважувався на dokonання надмірно великих плянів зовнішньої експансії, наражав тим самим свій нарід на великі лиха й часто-густо ставав причиною великої національно-державної катастрофи.

У справах внутрішньої політики повновладному доживотньому диктаторові не ходило про встановлення стабільних, на десятиліття розрахованих дружньо-довірочних взаємовідносин між народом і державною владою; часто він різко обмежував горожанські свободи, заводив поліцейний режим, що неминуче, викликало загальне невдоволення, порушувало горожанський спокій і тому часто, навіть незалежно від зовнішніх політичних подій приводило до краху диктатури й до великих розрухів.

Отже нарід, невдоволений несталістю, неспокоєм, безладдям і внутрішнім розбратом, знову схилявся до найздоровішої форми державного устрою - до спадкової монархії. При дітичній монархії

зосередження верховної державної влади в одні руки сприяло нормалізації й втихомиренню внутрішніх державних взаємовідносин, крім того спадковість, а значить приємність державної влади сприяла стабілізації державних форм на тривалий час, на десятиріччя й сторіччя.

За такою приблизно схемою відбувався перехід від монархії до республіки, до одноособової диктатури й потім знову до монархії в Римі та в Англії за часів Кромвеля.

Знову відродження монархії аж ніяк не мусить нести з собою тільки реставрацію державних форм монархії, що була перед тим, тої монархії, що недовго діявляла хибні своєї побудови й зазнала краху. Історія розвитку людства має свої суворі закони, яких не можна порушувати. Не вільно повертати колесо історії назад. Відроджена монархія мусить мати й нову суть, мусить бути їх відзеркаленням й гармонійним завершенням - тільки в такому разі вона виступатиме, як поступовий чинник, буде міцною, буде справді народньою. У Франції після першої республіки, після диктатури Наполеона, відродження монархії відбулося під знаком цілковитої реставрації форм колишньої збанкрутованої монархії. Ця реставрована монархія дуже скоро прийшла до краху й тим самим на довгий час підірвала популярність монархічної ідеї в народніх масах.

З такої точки погляду треба розглядати й ту ситуацію щодо форм державної влади, яка створилася тепер у всьому світі й зокрема в Європі. Ще півтора століття тому в усіх європейських державах панував монархічний устрій, ці європейські монархії консолідувалися ще за декілька століть перед тим і в той час цілком відповідали суспільно-господарській структурі народного життя. Вони спиралися на великих земельних власників, що тоді були організаторами господарчого процесу, були основниками матеріяльних цінностей, несли на собі оборону держави, складаючи кістяк армії, й були найбільш культурною верстю суспільства.

З того часу суспільна структура народів зазнала істотних змін. Розвинулася і широко розгорнулася промисловість, що повело до розкріпачення селянства й до створення міцних класів робітників і селян. Ступеново вони ставали основними продуцентами матеріяльних цінностей. Оскільки, після введення загально військової повинності, армії стали всенародними то селяни й робітники виявлялись основними оборонцями країни; з них же в останні часи і діялась і культурна верства народу.

Монархічний устрій європейських держав, при якому за давню традицією були великі земельні власники, тепер уже не відповідав новій структурі суспільства. Між старим поміщицько-монархічним устроєм і новими громадськими силами, зав'язалася запекла боротьба. Нові політично-громадські течії, борючись проти старого укладу, виступали й проти монархічного устрою, що його очолював, і домагалися запровадження республікансько-демократичного ладу. Ця боротьба завершилася перемогою нових сил і пригнала до краху монархії майже у всіх головних європейських державах. Ще в кінці 18-го століття похитнулася французька монархія і у Франції вісімдесят років тому був встановлений республіканський лад, що триває й досі. Вже в 30 столітті зазнали краху російська, німецька, єспанська, турецька і ряд інших монархій. В цих країнах був заведений республіканський устрій.

Але дуже скоро виявилось, що республікансько-демократичний устрій не виправдав тих надій, які на нього покладали. Виявив себе непридатним до консолідації всіх здорових сил народного організму, привів до розбрату сил і до паралізу державної влади. Отже дуже скоро в багатьох державах прийшло до краху респуб-

лікансько-демократичного устрою і до встановлення режиму диктатури, до тоталітарних державних систем. До диктатури прийшло в Росії, Німеччині, Італії, Іспанії, Польщі, Португалії, Туреччині і в ряді південно-американських держав. Після анархії і безладдя республіканського ладу широкі народні маси спочатку прихильно зустрічали ці тоталітарні режими. Але ці режими дуже скоро виявили всі властиві їм негативні риси, привівши і у внутрішній політиці до встановлення політичних режимів і до нищення всіх прав і вільностей громадян; у зовнішній політиці режимів вони виявляли тенденції до безмежної експансії і штовхнули свої народи і все людство у жакливу війну, що принесла загибель мільонам людей, нечуване досі руйнування народнього господарства і витворів людської культури і страшенне зубожіння майже всіх народів.

Війна закінчилась поразкою частини тоталітарних держав і відновленням у них республікансько-демократичного устрою. Досвід двох післявоєнних років переконливо показує нам, що ця формальна перемога республіканських принципів ніяк не свідчить про їхню перемогу по суті. Не кажучи вже про те, що в Росії і її васальних державах зберігся тоталітарний устрій і не подає ознак свого послаблення, чи еволюції, але у старих республіках, а також у тих, де республікансько-демократичний устрій відновлено після війни, зовсім не помітно, щоб цей лад тримався міцно і щоб він зміцнювався. Країни з республіканським устроєм весь час не знають горожанського спокою — їхній політичний обрій усеє час затягнуто різними хмарами. Ненастанні страйки робітників недозволюють поладнати зруйновану війною промисловість. Усеє час повстають політичні кризи й зміни урядів, що надзвичайно послаблює авторитет державної влади. Про Францію, Бельгію і Італію можна сказати, що вони перебувають у стані політичної кризи, при чому у Франції відповідальні державні діячі вже виразно кажуть, що ця політична криза переходить у кризу республіканського устрою. В стані постійних бурхливих кризових заворушень перебувають республіки південної Америки.

Краще тримаються США, але і у їхньому житті виразно помічаються політичні деструктивні тенденції, активізують сили роз'єднання, що сіють розбрат і смуту. В теперішній відповідальній і трудний час розгортаються страйки, що охоплюють сотні тисяч робітників життєво важливих галузей промисловості; в час надзвичайно напружених міжнародних взаємовідносин визначні політичні діячі виступають у своїй країні так і закордоном з гострою критикою політики свого уряду, що дуже шкодить загально-державним інтересам. Уряд покищо поборює руйницьку тенденцію і лишається паном становища, вживаючи енергійних заходів, підходячи при цьому від певних засад демократії. Але і виникнення таких загрозливих явищ так само як і відхід уряду від принципів демократії свідчать про те, що і в США — цитаделі республікансько-демократичного устрою — нагріває і назривається політична державна криза.

Цілком інакше виглядає справа у країнах, у яких зберігся монархічний устрій. В часописах нічого не пишуть про події в політичному житті Голландії, чи Данії, Швеції чи Норвегії. — Ми довідуємося тільки про народження дочки у голландської кронпринцеси, про трагічну смерть сина шведського кронпринца, про смерть данського короля. — Ця відсутність повідомлень про внутрішнє політичне життя красномовно свідчить про горожанський спокій у цих країнах, про те, що вони об'єднані біля свого монарха і мирно та дружно наполегливо працюють, загоюючи рани заподіяні війною і спокійно полагоджують народне господарство і культурний побут.

Мужний і стійкий 70-мільйонний японський народ після великої державно-національної катастрофи, після поразки і капітуляції

1945 р., стиснений на своїх острогах з гідною подиву витримкою і дисциплінованістю, об'єднавшись коло свого імператора, енергійно працює, намагаючись, хоч і на мізерній базі, створити для себе можливо найкращі умови життя. Монархчна Англія провадить у атмосфері горожанського спокою кардинальну перебудову свого соціального укладу і вводить важливі і сміливі зміни в структурі своєї світової імперії.

Все це приводить нас до висновку, що народи всього світу стоять на переломі — вони відходять од тих догматів, у які сто років перед цим свято вірили передові люди всіх країн, які двадцять-тридцять років тому і навіть до останнього часу люди старались обстоювати і які зараз виявляють своє цілковите банкрутство.

В болях і муках народжується нова віра. З попелу віків відроджується стара і знову на сьогоднішній день нова, поступова і навіть революційна ідея монархії, ідея національної, єдності, поступу і розвитку, що персоніфікується в особі дідичного монарха. Він, всіми шанований, що стоятиме понад партіями, понад тими чи іншими соціальними верствами, він об'єднуватиме біля себе всіх кращих представників народу, він один нестиме верховну відповідальність за свою діяльність перед своїм народом, перед усім людством і перед історією.

Розвиток подій у Греції, де після бурхливої горожанської війни величезна більшість народу висловила за монархією, розвиток подій у Іспанії, де після республіканського устрою, після 10 років панування тоталітарного режиму, громадська думка виразно схилилась до монархії — це є факти, що в незначній мірі, стверджують правдивість нашої думки.

Монархії, що мають знову повстати не будуть і не можуть бути тільки реставрацією тих монархій, що були панівними до останніх часів, що спирались на великих землевласників, тих монархій, що остаточно збакрутували і на завжди зійшли в кону історії. Нові монархії мусять відповідати сучасній політичній структурі народів, мусять бути їх гармонійним завершенням. Носіями ідеї цієї нової монархії будуть не старі, в більшій своїй частині скомпромітовані династії, а нові династії, що будуть виділені провідними верствами народів.

Процес творення нових монархій триватиме не тижні і не місяці, а забере чимало часу. Творча активність народів в особі їхніх кращих представників має виробити основні засади нового монархічного укладу, мусить висловити те нове віще пророче слово, на яке так жадібно чекє сучасна змучена людськість, що сходить кров'ю і майже втрачає надію на світле майбутнє...

х х

х

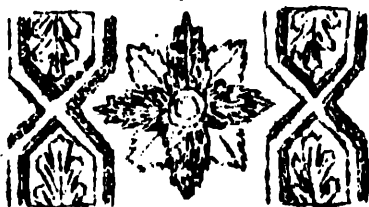
Серед нашого українського суспільства ніколи не бракувало, не бракує і тепер людей і політично-громадських угруповань, що не вдаті відчуті категоричні історичні вимоги часу, що служать їм ідуть за модними течіями сьогоднішнього, чи навіть вчорашнього дня, і можуть діяти тільки за старими залязленими шпаргалами. В 1917 р. перед лицем могутнього творчого національного піюму вони дбали тільки про здійснення соціальних вимог їхніх старих, запозичених у росіян програмів. В кінці 1918 р., вступаючи в збройну боротьбу з Москвітиною, вони намагались перевищити большевиків у соціально-політичній демагогії.

Але з другого боку, український народ, з правом, може гордитися тим, що має людей широкої і глибокої державно політичної інтуїції, як історик-соціолог В. Липинський і ті, що стояли біля нього. Ще 25 років тому, коли криза республікансько-демократичного устрою тільки позначалася, вже тоді він провів глибоку

критичну аналіз республіканського ладу й переконливо сильно виявив усю його гнилизну, внутрішню кволість і приреченість. В. Липинський у своєму монументальному творі "Листи до Братів Хліборобів" — не тільки виразно виявив хиби сучасного республіканського устрою, не тільки вказав, що дідична монархія є вищою формою державності, але пішов і далі. Він докладно розробив принципи, на яких має бути побудована нова Українська Гетьманська Монархія — нова монархія взагалі — монархія, що спиратиметься на всі продукційні сили країни, на класу селян, класу робітників, на кращих представників культурного світу, на всіх продуцентів матеріальних і духових цінностей — трудова монархія.

В. Липинський у своїх дослідях провадив глибоку аналіз сучасності і пророчо заглядав далеко вперед. Отже й не дивно, що його капітальні праці починають тепер як слід усвідомлюватись сучасниками. Тільки зараз наша громадськість дозріла до зрозуміння глибоких державних концепцій Липинського, тільки в наші часи його ідеї починають одержувати належну оцінку широких кіл нашої громадськості.

Праці Липинського, в яких він критикує загальні засади республіканського-демократичного устрою й розробляє план нової форми — трудової монархії, — є цікавими і цінними не тільки для українців. Вони є новим словом, тим цінним даром, що його вніс представник нашого народу в загальну скарбницю людського духу. Переклад на світові мови / з належною переробкою / капітальної праці Липинського був би дуже доцільним і, крім того, надзвичайно корисним і для нас самих. Ознайомлення культурного людства з геніальними дослідженнями нашого видатного вченого дуже зміцнило б загальну повагу до нас, як до культурної нації, й може більше ніж до інше скріпило б наше право домагатися власної державності.

О С О Б И,

правдоподібно українського походження, поховані в 1941-45 роках на кладовищі А й х г о ф у м. Кіль в Шленвіг-Гольштайні.
/ продовження /

Дорошенко Табро/?/	14.VIII.	1925	13.V	1945	60/571
Дибас Адольф	11.IX.	1924	26.IV.	1945	49/460
Журков Дмитрій	10.VIII.	1913	20.VIII.	1942	60/167
Женовський Павел	? VIII.	1923	21.IV.	1945	49/152
Жегач Паладбай/Паладій/	16.VI.	1920	4.I.	1944	61/67
Жипляк/е/ Анна	5.VI.	1943	8.V.	1944	49/87
Жешнаковський Николай	22.XI.	1920	29.VI.	1944	61/94
110. Жарпер Федор	6.VIII.	1909	24.VII.	1944	61/56
Зупка Катерина	27.VIII.	1900	29.VII.	1944	61/172
Зенико Зоя	?	?	6.VII.	1944	61/102
Зупка Анна	29.IX.	1927	29.VII.	1944	61/171
Зехмістер Марія	25.V.	1913	20.IX.	1944	61/142
Зобельський Йосиф	10.VIII.	1912	? ?	1945	49/383
Іванов Сергій	17.I.	1922	20.X.	1944	61/215
Івкін Варо/Борис/	2.II.	1920	?	1944	49/105
Ісаков Григорій	13.IV.	1919	27.II.	1945	19/106
120. Івансв Федор	8.I.	1918	21.IV.	1945	60/827
Іщенко Петро	10.VII.	1926	?	1945	49/96
Іщенко Іван	8.X.	1924	26.VIII.	1944	61/137
Ісаев Віктор	13.III.	1921	16.VIII.	1943	61/90
Івентелова Доне/Тоня?/	13.XI.	1943	19.IX.	1944	49/104
Карсенко Ярашка/Ярослав/	2.II.	1924	14.V.	1943	61/14
Кравачек Михайло	25.XII.	1908	19.V.	1943	61/21
Креско Іван	1.XI.	1923	24.VII.	1943	61/38
Котяренко Юрій	28.V-	1943	24.IX.	1943	49/57
Колесник Володимир	9.IX.	1920	6.XI.	1943	61/50
130. Кутепава Люба	24.XII.	1943	24.XII.	1943	49/63
Коваленко Євгеній	13.XII.	1891	11.I.	1944	61/82
Калюшина Лідія	22.XI.	1943	23.I.	1944	49/82
Крупеніч Іван	?	?	2.II.	1944	61/70
Крупеніч Михайло	6.IX.	1888	11.II.	1944	61/72
Комлій Петро	5.VI.	1943	8.V.	1944	49/87
Кобюк Павло	30.XII.	1913	24.VI.	1944	61/93
Килічев Василь	25.X.	1910	15.IX.	1944	61/144
Коршунів Василь	28.I.	1924	2.X.	1944	61/155
Косаренко Рєя /?/	13.I.	1944	28.IX.	1944	49/113
140. Кучина Станіслав	25.V.	1921	24.VII.	1944	61/158
Красименко Григорій	23.V.	1924	24.VII.	1944	61/182
/Тарасименко/					
Кольснiкович Николай	?	?	4.VIII.	1944	61/98
Крачковський Григорій	26.XI.	1923	21.VIII.	1944	61/123
Корсек Алексій	22.IV.	1923	23.VIII.	1944	61/116
Коваленко Натя/Настя?/	12.VI.	1943	5.IX.	1944	49/102
Куркуля Віктор	7.XII.	1926	?	1944	49/306
Куйда Іван	1.X.	1923	19.XII.	1944	49/334
Кондразенко Василь	1.I.	1914	30.XII.	1944	49/339
150. Косак Михайло	25.IX.	1922	?	1945	49/337
Конопацький Ігнатій	5.XI.	1914	22.II.	1945	49/385
Купчук Василь	11.IV.	1925	1.III.	1945	49/418
Кобель Алексій	18.X.	1922	1.III.	1945	49/411
Корочкін Володимир	10.IV.	1925	1.III.	1945	49/410
Кармеліта Світлана	9.I.	1945	15.V.	1945	49/128
Коломонець Віра	2.IX.	1926	3.III.	1945	49/408

	Наренко Петро	19.III.	1926 ?	1945 49/400
	Кравченко Віктор	3.V.	1924 25.III.	1945 49/424
	Кучер Станислав	29.VII.	1925 21.IV.	1945 60/625
	Кравчук Іван	22.I.	1922 21.IV.	1945 60/328
161.	Кузьменко Тихон	17.VI.	1899 28.X.	1944 61/213
	Кулик Іосиф	18.III.	1892 31.X.	1944 61/203
	Курбан Іван	13.I.	1921 2.XI.	1944 61/22
	Кузена Николай	28.XI.	1924 23.XI.	1944 49/313
	Когут Григорій	18.X.	1923 ? ?	1945 49/418
	Комаров Антон	13.IV.	1923 21.IV.	1945 49/463
	Кузепя Лідія	20.IX.	1941 29.VII.	1944 61/170
	Кузепя Анна	1.VII.	1922 29.VII.	1944 61/69
	Кублинська Ольга	24.XII.	1901 31.V.	1945 46/123
	Луценко Софія	5.V.	1920 5.II.	1943 60/211
170.	Лазаренко Валентин	24.XI.	1943 16.I.	1944 49/71
	Лавандовська Назиміра	4.IV.	1944 5.V.	1944 49/86
	Лабуз Іван	23.IX.	1904 26.V.	1944 60/107
	Лобода Михайло	2.VI.	1924 13.II.	1915 49/382
	Ламбарський Броніслав	?	?	1945 49/360
	Лопатчин Стефан	15.VIII.	1923 21.IV.	1945 60/624
	Латусебко Петро	24.I.	1926 21.IV.	1945 60/637
	Лавринович Віктор	15.VII.	1917 21.IV.	1945 60/638
	Лігинчук Іван	13.IV.	1919 ?	1944 49/318
	Лутинський Іван	27.X.	1924 15.IV.	1915 49/447
180.	Лісак Стефан	3.X.	1910 27.II.	1945 49/391
	Лісенко Варвара	26.III.	1926 11.III.	1945 60/580
	Лісенко Фекла	10.IX.	1887 11.III.	1945 60/580
	Медведовська Людмила	24.VI.	1926 24.XI.	1943 61/52
	Марчук Василь	3.I.	1922 9.XII.	1943 61/56
	Мачовський Карл	10.IV.	1922 31.I.	1941 61/80
	Маркевич Іоанна	14.IV.	1921 4.VIII.	1941 61/134
	Маркевич Володимир	25.V.	1925 4.VIII.	1944 61/110
	Мідв'їд Вальдемар	1.VII.	1926 11.VIII.	1944 61/126
	Мірошніченко Нік	25.VI.	1926 ? ?	1944 49/324
190.	Мазука Тихон	2.II.	1914 16.XII.	1944 49/333
	Маскун/?/ Еміліян	15.XI.	1916 20.II.	1945 49/358
	Маларович Василь	23.I.	1925 1.III.	1945 49/390
	Мазурик Іван	14.IV.	1916 ?	1945 49/391
	Мяненко Михайло	26.XII.	1912 ?	1945 49/493
	Месензов Равел	25.VII.	1925 ?	1945 49/345
	Мавнапа/?/ Людмила	22.I.	1945 14.III.	1945 49/122
	Маслов Семен	2.III.	1926 ? ?	1945 49/400
	Манозк Михайло	23.V.	1905 21.IV.	1945 60/626
	Маушовський Михайло	29.XI.	1920 21.IV.	1945 60/639
200.	Макорига Людмила	10.X.	1943 20.IX.	1944 49/107
	Маркевич Николай	29.XII.	1928 ? ?	1944 61/206
	Моментов Іван	25.VI.	1915 ?	1945 49/437
	Мейсєв Федор	22.VIII.	1908 21.IV.	1945 49/453
	Мірдяков Григорій	10.X.	1917 26.IV.	1945 45/454
	Медведєв Василь	8.I.	1905 25.IV.	1945 49/548
	Майоров Михайло	6.XI.	1916 26.IV.	1945 49/461
	Надглобовський Стефан	8.III.	1916 19.V.	1943 61/20
	Нагорна Анна	22.VI.	1926 22.V.	1943 61/30
	Никличук Николай	9.VI.	1914 13.XII.	1943 61/61
210.	Нестеренко Алексєйч/?	14.III.	1905 12.I.	1944 61/63
	Нікішев Віктор	29.VIII.	1943 22.IX.	1944 61/69
	Нестеренко Андрєй	? ?	? 26.VIII.	1944 61/140
	Наденко Іван	?	26.VIII.	1944 61/226
	Норик Іван	14.IX.	1925 ?	1945 49/401

	Настун Михайло	23.XI. 1899	21.IV.	1945	60/621
	Николаев Іван	27.XII. 1923	21.IV.	1945	60/621
	Номентов Іван	25.VI. 1915	15.IV.	1945	49/437
	Огилоня Вальдемар	26.I. 1926	26.I.	1944	61/70
	Осипенко Матрона	? XI. 1891	23.X.	1944	61/214
220.	Ошусаєва Станислав/?/	16.V. 1944	29.VII.	1944	61/174
	Обозний Николай	16.VI. 1924	21.IV.	1945	69/619
	Орлов Іван	18 років	30.V.	1945	46/115
	Олентев Анатолій	1.IX. 1909	15.II.	1944	49/319
	Орлов Віктор	2.V. 1925	21.IV.	1945	49/462
	Орлов Іван	22.IX. 1927	26.IV.	1945	49/456
	Олійник Харитон	1.X. 1897	9.V.	1943	61/13
	Педай Наталія	23.VIII 1923	30.XI.	1943	61/54
	Прожек Федор	7.IV. 1922	4.I.	1944	61/66
	Пертушенко Лукія	25.VIII 1941	19.XII.	1944	29/65
230.	Першовський Николай	25.IX. 1914	7.I.	1944	61/63
	Павлідій Іван	15.I. 1882	11.I.	1944	61/77
	Послібанда Тоня	24.IX. 1919	19.V.	1943	61/52
	Павлідій Григорій	11.I. 1881	12.I.	1944	61/78
	Павриць Станислав	11.VIII 1943	16.III.	1944	46/81
	Прорторська Володимир/?/	27.VII. 1943	24.III.	1944	49/83
	Петров Николай	25.IX. 1920	2.X.	1944	61/156
	Петина Марія	21.XII. 1921	24.VII.	1944	61/127
	Паушек Ніна	4.VIII 1924	24.VII.	1944	61/100
	Плесак Антон	21.II. 1926	4.VIII.	1944	61/135
240.	Пономаренко Николай	1.II. 1926	?	1944	49/354
	Пітшев Михайло	?	20.XII.	1944	29/351
	Павловський Йосиф	24.IX. 1944	1.III.	1945	49/387
	Петренко Петро	14.VI. 1923	1.III.	1945	49/409
	Пришельн Петр/?/	15.II. 1914	21.IV.	1945	69/640
	Палович Макоим	13.VIII 1888	11.XI.	1944	61/217
	Панін Михайло	4.XII. 1925	?		49/310
	Пожов Іван	22.VI. 1912	?	1945	49/420
	Песюк Николай	20.VI. 1924	?	1945	49/417
	Паратинова Віра	3. IV 1943	19.VII.	1944	49/93
250.	Протопопова Каріан?	5.V. 1929	24.VII.	1944	61/155a
	Рошубкін Анатолій	1.VI. 1924	13.XII.	1943	61/60
	Рибаков Іван	22.IV. 1912	11.IX.	1943	61/43
	Руцький Іван	22.II. 1902	4. IV.	1944	61/87
	Радіонова Александра	18.IV. 1925	24.IX.	1944	61/139
	Роданко Лідія	5. V. 1927	25.IX.	1944	61/147
	Радзієнко Валентина	?	13.VIII.	1944	49/95
	Ришків Іван	11.VIII 1913	?	1945	49/357
	Русанов Іван	12.XI. 1907	21. IV.	1945	60/627
	Радієвич Володимир	25.XII. 1922	?	1944	49/305
260.	Ротманов Михайло	17.IX. 1911	15.IV.	1945	49/143
	Репетич Зоя	2. VII. 1924	29.VII.	1944	61/173
	Репетич Натя/?/	6.X. 1942	29.VII.	1944	61/173
	Руденко Стася	10.IV. 1902	29.VII.	1944	61/168
	Сова Афанасій	16.V. 1924	13.X.	1943	61/48
	Синнігува ? Іван	1.IX. 1925	4.XII.	1943	50/100
	Сирош Лесяко	?	4.I.	1944	61/65
	Стешенко Александр	28.IX. 1922	14.V.	1943	61/16
	Сидоренко Іван	15.VI. 1925	14.V.	1943	61/19
	Смолин Ірина	25.XII. 1924	19.V.	1943	61/24
270.	Сасчук Іван	29.VII. 1925	18.V.	1943	61/25
	Савчук Алексій	26.II. 1925	14.V.	1943	61/26
	Стельмах Николай	9.V. 1925	14.V.	1943	61/44
	Скрипник Маркел/?/	?	11.X.	1943	61/47

	Семченко Яков	20. XI.	1912	16. III.	1944	61/85
	Скрипник Віктор	30. VII.	1943	13. IX.	1944	
	Стабек Петро	24. IX.	1943	24. IX.	1944	49/110
	Сельмах Володіна/?/	3. I.	1924	24. VII	1944	61/128
	Середюк Феня	6. VII.	1925	29. VII	1944	61/97
	Сабохлок Стефан	10. X.	1934	12. VIII	1944	50/103
280.	Середич Іван	9. VI.	1915	5. IX.	1944	49/330
	Середич Іван	12. V.	1923	25. XII	1944	49/336
	Сейнтюк Валентина	19. VII.	1944	13. I.	1945	49/119
	Сосовой Александр	23. VII.	1944	13. I.	1945	49/120
	Сало Іван	?	1924	3. III	1945	49/332
	Солер Мавріен/?/	28. VII.	1916	?	1945	60/525
	Соломко Михайло	1. I.	1924	21. IV.	1945	60/622
	Сороченко Іван	7. VII.	1925	21. IV.	1945	60/638
	Санченко Симон	24. V.	1917	10. IV.	1945	60/647
	Стасенко Вітя	12. VI.	1943	27. IX.	1945	49/112
290.	Степанич Павел	19. II.	1928	?	1944	61/203
	Семенюк Василь	27. VII.	1911	4. XI.	1944	61/216
	Сокирко Петр	20. XI.	1924	21. IV.	1945	60/624
	Седов Сергій	27. X.	1906	21. IV.	1945	49/447
	Стабманшук Григорій	28. VIII.	1921	26. III.	1945	49/423
	Сова Чеслав	17. VII.	1916	4. V.	1943	61/11
	Селіс Михайло	1. I.	1926	?	1945	49/455
	Сокирко Катерина	31. I.	1918	29. VII	1944	61/111
	Сокирко Георгій	16. I.	1937	29. VII	1944	61/180
	Семенко Надія	4. VIII.	1906	29. VII	1944	61/181
300.	Семенко Віра	24. IX.	1934	29. VII	1944	61/180
	Семенко Люба	10. V.	1930	29. VII	1944	61/179
	Семенко Волсдя	1. III.	1938	29. VII.	1944	61/178
	Солонська Уля	9. VIII.	1902	29. VII	1944	61/176
	Солонська Люда	2. XI.	1933	29. VII	1944	61/175
	Скиба Надашка/?/	25. XII.	1913	24. VII	1944	61/159
	Скиба Станислав	19. III.	1935	24. VII	1945	61/160
	Сорока Володимир	?	1916	?	1944	49/308
	Сирота Йосиф	22. XII.	1924	?	1945	49/344
	Скрипка Григорій	20. X.	1923	25. V-	1945	49/110
310.	Трайкельдер Александер	11. III.	1911	14. VI.	1942	60/146
	Тертишар Петр	7. VI.	1926	16. V.	1943	61/24
	Траянський Йосиф	17. XI.	1914	22. X.	1944	61/152a
	Томашевський Іван	8. II.	1900	26. VIII	1944	61/120
	Тюшкевич Іван	3. III.	1923	?	1944	49/329
	Тютзін Михайло	18. IX.	1926	1. III	1945	49/412
	Ткач/?/ Михайло	5. X.	1914	?	1945	49/395
	Толькманч Стефан	12. XI.	1925	17. III	1945	49/402
	Тустановський Назимір	8. V.	1909	26. IV.	1945	49/462
	Ткаченко Ольга	11. VII	1945	24. VII	1944	61/199
320.	Топольник Антоніна	20. XII.	1918	24. VII	1944	61/156
	Топольник Галина	10. IV.	1930	29. VII	1944	61/156
	Тостояк Рая	12. III.	1944	29. VII	1944	61/186
	Ткаченко Анатоль	26. X.	1942	24. VII	1944	61/159
	Тилишко Дмитрій	11. X.	1925	5. VI.	1945	46/114
	Усачев Павел	11. I.	1901	14. V-	1943	61/24
	Умятецький Євгеній	16. VIII	1923	11. I.	1944	61/79
	Улянзен Михайло	2. I.	1924	21. IV.	1945	60/585
	Фещенко Петро	24. V.	1924	21. IV.	1945	60/622
	Фількін Василь	28. II.	1918	21. IV.	1945	60/625
330.	Філік Мейом/?/	12. XII	1922	15. IV.	1945	49/438
	Фреер Сергій	5. VII.	1902	26. IV.	1945	49/449
	Формин Іван	15. XI.	1918	26. IV	1945	49/460

Федосенко Феодосій	10.II	1907	29.VII	1944	61/185
Федирка ?	?	1922	4.V.	1943	61/12
Харитонов Анатолій	3.XII.	1913	23.I.	1944	49/74
Хехмирів Анатолій	19.III.	1944	28.IX.	1944	49/111
Чепіков Михайло	8.XI.	1918	24.VII.	1944	61/99
Червоноволенко Василь	30.XII.	1919	14.III.	1945	49/403
Чезурний Іван	29.XI.	1925	21.IV.	1945	60/623
340. Чуприна /? / Петро	25.VI.	1923	1.V.	1944	61/91
Шерлов /? / Серіго /? /	28.X.	1927	9.VI.	1943	61/34
Шевчетова Анна	23.V.	1924	24.VII	1944	61/157
Шевченко Іван	6.XI.	1925	20.VIII	1944	61/112
Шалах Марія	15.X.	1892	27.V.	1942	60/139
Шіян Віра	26.VI.	1917	24.VII.	1944	61/162
Шіян Тамара	6.III.	1938	24.VII.	1944	61/162
Шіян Микола	26.V.	1940	24.VII.	1944	61/161
Шіян Герліна /? /	8.X.	1943	21.VII.	1944	61/161
Шевчук Василь	8.VIII.	1924	27.II.	1945	49/398
350. Шокина Ніна	10.X.	1908	24.VII.	1944	61/164
Шербина Петро	10.V.	1926	15.IV.	1945	49/338
Шербина Николай	1.I.	1924	14.II.	1945	49/378
Юмислова Василь	17.IV.	1925	19.V.	1943	61/23
Юрієв Ортілія /? /	?	1878	11.XII.	1943	61/57
Юртенко Людмила	25.I.	1944	17.IX.	1944	49/108
Якименко Іван	2.I.	1921	1.X.	1944	61/145
Яструб Іван	22.IX.	1925	26.I.	1945	49/460

Разом 368 душ. Спис зроблено й упорядковано Українською Студенською Громадою Київського Університету.

Поховані на кладовищі села Г А Й К Е Н Д О Р Ф коло Кіля

<u>Вишнівський Михайло</u>	20.XII. 1912	7.V. 1947.
<u>Жабенець Іван</u>	Помер у шпиталі	
	20.XII. 1909	6.XI. 1946.
<u>Марченко Федір</u>	Застрівся. Похований дружиною.	
	23.X. 1896	16.IV. 1947.
<u>Мясников Николай</u>	Помер у шпиталі.	
	Молодий чоловік - помер літом 1946,	
<u>Поклонський Володимир</u>	росіянин.	
	літо 1945 — помер у вересні 1946,	
<u>Саломатин Ілія</u>	похований матір'ю.	
	5.V. 1905 —	28.VII. 1946,
<u>Федик Катерина</u>	кавказець	
<u>з с. Холобє, пов. Радехів</u>	9.VIII. 1922 —	28.IV. 1946.
<u>Цюпка Анатолій</u>	Похована чоловіком.	
	23.VIII. 1915 —	30.XI. 1945.
	Похований батьками	

Разом 8 душ. Подано титарем церкви в таборі Коїген Ан. Романівським,

Л. К.

Рецензії

ЮРІЙ КЛЕН, СПОГАДИ ПРО НЕОКЛАСИКІВ, Мюнхен, 1937, Накладом Української Видавничої Спільки в Мюнхені.

Поет Юрій Клен видав дуже цінну книжку під наголовком "Спогади про неокласиків". Книга ця ділиться на дві частини. У першій, більшій, — спогади з життя київської літературної інтелігенції в 1920-24рр., у другій уривки з листів загиблого на засланні поета Драй-Хмара. А в цілому вся книжка присвячена народженню, розвитку і праці літературної течії, що одержала пізніше назву "неокласиків".

Хто такі "неокласики"? Це київські поети Зеров, Якубський, Филипович, Драй-Хмара, Рильський та інші, що в ці тяжкі роки організували своє особисте і громадське життя в боротьбі з загальною нуждою, голодом і бандитизмом. Фахові філологи вчилися бути фаховими држворубами, їкали на села, де вчили селянських дітей і за те одержували платню хлібом, борошном та іншими харчами.

Перша частина книги "Спогадів" присвячена описові життя і праці вищезгаданих літературних працівників і хоч є дуже цінна і цікава, але доступна буде хіба лише тим, що були свідками тих подій і що добре ознайомлені з літературним рухом на Україні 20-их років.

За те в другій частині автор обдаровує нас просто таки неоціненими по своїй історичній, громадській і фактичній вартості листами замученого на засланні в Колимі відомого українського поета і вченого Михайла Драй-Хмара.

Ми говоримо багато про жах тиранії, яка панує на нашій землі. Кличемо свідків, сами стаємо свідками і все це зрештою у багатьох випадках не є переконливим. Але маємо неоціненної вартості факти, які стверджують деспотизм "найдемократичнішої країни в світі" і не оперуємо ними. І те, що чудом збереглися деякі листи Драй-Хмара, що їх опублікував поет Юрій Клен, величезна послуга українській громадськості на ем грації. Чим цінні листи Драй-Хмара? Найперше тим, що з них видно, як гинули на советській каторзі люди взагалі, а українська свідома інтелігенція зокрема. Так, як загинув Драй-Хмара, загинули сотки і тисячі українських учителів, агрономів, лікарів, інженерів, артистів і інших. Їх гнали на Колиму, де морози сягають — мінус 50 градусів, там змушували їх працювати в збоях, спонукаючи до стахановських норм. Бо люди на виробництві "норм", то помреши митайно. І в нас людей недоїдання, а голодне бреху потрібних організмів складників, як вітаміни тощо, — люди пухли, вкривалися фурункулами і поволі вмирали.

В листах Драй-Хмара ще далеко нема всього того, що було там насправді, бо на листи з советської каторги існувала жорстока цензура, — а лист же мусить дійти родині! І тому писалося — зменшуючи жахи наполовину. Все ж і в такому, дозволеним вигляді ці листи страшні. Ось лист з 16.IV.1938 року. Там читаємо:

"Дорогі мої, мої ненаглядні, мої кохані, мої любі, не знаю, як Вас ще назвати! Я так за вами тужу, так хотів би Вас бачити, що важко й сказати і на папері віддати. Сьогодні

чарайті, знайшов вільну хвилину, щоб написати Вам листа, а перед тим, повірте, ані хвилинки не було часу. Прий-
деш з праці і такий стомлений, що і думати не хочеть-
ся, не то що писати. Швидше у постіль і спати, щоб від-
почили руки і ноги... Я дуже схуд, запаси товщу, що від-
кладалися у мене на животі і грудях зовсім зникли. Гру-
ди-це шкіра та кості, всі ребра видно. На руках і ногах
понадмалювалися жили, як у старих людей. Організм в ціло-
му ослаб, хоч і не переніс ніякої важкої хвороби. Іноді
по обіді ледви плентаєшся на роботу і думаєш, як це ти
будеш двигати кайлом, лопатю, але потім перемагаєш ту
кволість, починаєш рухатися і входиш у норму. Більш за
все руки болять мені, бо руками доводиться більш за
все працювати, а вони у мене слабосилі, як у дитини. В
ногах і плечах є ще сила, а в руках нема. Іноді крижі
болять. Тільки-но підійму що важке, камінь чи колоду,
все готове: днів на три чи чотири забезпечено сильний
біль, - ні встати ні сісти...

Мені часто сняться смачні речі: більш за все я про-
жу думаю. Раніш я думав про філософські матерії, а те-
пер думаю про шлунок. Так все міняється. Речей у мене
немає майже ніяких. Що з Києва привіз був, то майже все
пропало. Але мені жадних річей і не треба. Тільки жал-
ко мені листів і знімок, що їх хтось потяг і скурив."

Такий є один з листів, що їх читаємо в книзі "Спомини про
неокласиків". Чому ж дивуватися есесам з Дахав, які принайм-
ні в основному нищили чужинців. Ось зразок нищення "своїх"!

Лист 2.VI. 1938 року - це галюцинації голодного вченого і
поета видовиськами страв. Дві друкованих сторінки опису страв!
Що це таке? Це психічна виразка на ґрунті голоду і виснаження.

З останніх листів довідуємося, що він навіть писати нездат-
ний. На роботі падає, а тоді його підвешують. Спуг.

Так поводитися з засланими на Колиму в 1938 році - цитом
української інтелігенції! Справді кров стигне в жилах і з уст
не сходять Шевченкове: "Чи довго ще панувати катам на цім
світі"?

В.К.

"ПУ-ГУ", ілюстрований журнал, ч. 4. 1, 2, 3, 4, 8, 10, 12, 13, ..

Сюди випадково збрели кілька перших чисел ілюстрованого жур-
налу "Пу-гу". Перше враження від журналу цілком позитивне. Та-
кий журнал на еміграції українцям потрібен, задум його треба
всіляко втілювати і той основний ілюстрований і текстовий матеріал,
що тут є цілком на рівні вимог і редакція добре робить, що са-
ме таким текстовим матеріалом заповнює свої сторінки. "П. Куліш",
"Держава контрастів", "Шевченко і визволення України", "Китай
лює", "Роман-легенда", "Мова і соборність" і т.д./

Те саме треба сказати і про ілюстрації. Обкладинки в 2, 3, 4
і 10-ому числах / з тих що рецензуємо / , як рівно ж і в тексті
- вступна до 1-го числа, 2-го і кліше з Шевченкових малюнків,
ілюстрації з поточного міжнародного політичного життя - все
це дуже на місці в такому журналі як "Пу-гу". І все це треба
лише привітати.

Але журналі є і небажані явища, проти яких треба застерігти
редакцію, бо вони справляють негативне враження і такий самий
від'ємний вплив можуть мати на нашого невиробленого читача.

Впершу чергу це стосується так званого "робагового" мате-
ріалу. Той, хто редагує розділ "Усмішки" робить нам моральну
шкоду, а також національну образу, бо приписує українським лю-
дям ті риси, які не стосуються нашого народу, а характеризують

побут і життя чужинців. Наприклад в ч. 11 читаємо:

"Добрый заробок"

Бльоковий - Іване, іди до стації, допоможи моїй жінці нести пакунки. За це дам тобі пачку папіросів.

Іван - Як пані не прийдуть?

Бльоковий - Тоді дам дві пачки.

Отже, де це в таборах завелось аж таке, що бльокових жінки розїзджають як жінки багатих панів? Де бльокові мають Іванів? І де це пачками цигарки розкидають? Ніде. Справа проста: той, хто укладає цей розділ, узяв з американського журналу цю сміховинку, і де було "Джон" поставив бльоковий, а де було його слуга - поставив "Іван", де було "долар" - поставив "пачку папіросів". І українська сміховина готова.

Що роблять цим шановні панове редактори? Нічого більше як шкоду, бо моральну зіпсутість, скажемо, якихось забезпечених американських "бізнесменів" приписують українським скитальцям. Для чого це? Чи нема у нас своїх болячок, які треба висміювати?

Така сама сміховина і про таборових дівчат, що справи поцілунків полагоджують усно і добра відповідь учня та деякі інші. Вважаємо, що таке пересадування на український ґрунт чужих "добродчинств" треба перестати практикувати.

Те саме треба сказати і про локальні "європейсько-американські" куншттики, як в числі 13-ому наука "Як поводитись з жінкою" і "Король бостонських кабаре". Невже журнал загубив би цікавість, як би подібних матеріалів унікав? Давати малюнки і заповнювати сторінки "наукою" на зразок "Вибирайтеся кудись тільки вдвох, не беріть для компанії когось з ваших добрих друзів", чи, як Мікі, що не мав і "шеляга" на нічних притулках зробився мільйонером, з зображенням його самого в оточенні його "красунь" - це наука дуже сумнівна для наших і без того звихнених молодих людей.

Єдиним виправданням редакції могло б бути, що, мовляв, чужі журнали друкують же це? Але на це треба сказати, що коли б ми були вдома і мали ілюстрованих журналів не один, а з десяток, то поруч з серйозними і пристойними виданнями, мігби собі якийсь видавець займатися і такими справами, як підбирав би малюнки усіх красунь світу, у всіх позах і по різному декольтованих, як рівнож "екзотичні" статейки на зразок "Король нічних кабаре". Але коли ми блукаємо по світах і маємо лише єдиний ілюстрований журнал, то бажали б, щоб він був цікавим, веселим і мультурним без "перлин" на зразок вище-згаданих.

Журналові дуже мало треба, щоб на цей рівень стати.

М. Дель.

А. Орел. ПРАВОПИСНИЙ СЛОВНИК. Алтсбург 1946р.

Вийшов нарешті й такий потрібний у нашій видавничій та шкільній практиці правописний словник. Отже маємо тепер і загальні правила правопису, видані торік, і зведення трудніших у правописному розумінні слів. Це повинно тепер цілком забезпечувати бодай правописну грамотність наших видань.

Словник охоплює до 80 тисяч слів, і це наперед гарантує достатню кількість актуальних написань. Але поряд з цим треба підзначити що й дуже сумлінне опрацювання матеріалу, високу якість редакційної роботи упорядника. Він бо не обмежився простим повторенням видаваного раніш матеріалу, а наново його перевіряв / за правописом 1929 р. /, виключивши непотрібні і додавши потрібні слова. Крім того, словник допомагає й у граматичному оформленні слів, подаючи трудніші відмінкові числові та особові форми, а також наголоси. Взагалі словник багатьома сторонами забезпечує всенациональну нормативність українського культурного мовжитку. Згідно за цим словником, ми будемо тепер писати "Дін",

"Луцьке", а не "Дон", "Луцьк" як цього вимагають тепер русифікатори на Україні.

На жаль, видавець визначив неспівмірно-високу супроти видавничих витрат ціну, продаючи словник аж по 15 марок. Цим він з погляду наших національних інтересів великою мірою знецінив це цінене видання, бо ж не всяке зможе його купити. Заразом це ще раз показує "рвацькі" тенденції наших видавців. Невже наша національна спільнота не може існувати без таких болючих вад?

В.Ч.

